

ลทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๑๗

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา

มหาเสวกตรี พระยาอิสรวรรณ (สนิท จารุจินดา)

นจ, ตช, ตม, วก, รัตน วปร ๓, ปปร ๓, รจท, (๖)

พิมพ์แจกเมื่อเป็นพระยาอินทขันธ์

๔
ยเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

คำนำ

มหาเสวกตรี พระยาอิศรพลสถ (สนิท จารุจินดา) ท.จ., ต.ช.,
ค.ม., ว.ภ., ว.ป.ร. ๓, ป.ป.ร. ๓, ร.จ.ท. (๖). ปลัดทูลฉลองกระทรวงวัง
จะไต่เป็นพระยาอินชงชาในขเดาะ พ.ศ. ๒๔๗๐ ปรารถนาจะพิมพ์หนังสือ
แจกเหมือนอย่างพระยาอินชงชาในขเดาะ ๗ ไต่เคยแจกมา มาขอให้
ราชบัณฑิตยสภาช่วยเลอกเรื่องและจัดการพิมพ์หนังสือให้ พระอินชงชา
เวลาเข้าเจ้าปรารถนาถึงหนังสือตำราในพระราชสำนักครังกรุงศรีอยุธยาซึ่ง
หอพระสมุด ๗ ไต่พิมพ์แยกย้ายอยู่หลายแห่ง และไต่ฉบับมาใหม่
ยังไม่ไต่พิมพ์กันบ้าง ไต่จะรวมพิมพ์ให้เป็นหนังสือเรื่องเดียวกัน
สักเล่ม ๓ ไต่จะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ในทางความรู้ และคงจะมีผู้พอใจ
อ่านกันมาก ก็พอเหมาะดี ไต่จัดการให้พระยาอินชงชา เป็นกระทรวง
พระราชสำนัก หนังสือนั้นเหมาะแก่การ พระยาอิศรพลสถก็เห็นชอบด้วย
จึงไต่พิมพ์หนังสือตำราในพระราชสำนักครังกรุงศรีอยุธยาเล่มนี้ นับใน
จำพวกหนังสือลทธิธรรมเนียมต่าง ๆ เป็นภาคที่ ๓๘
เรื่องตำนานของหนังสือที่พิมพ์ในสมคณน คอเมือครังเสียกรุง
ศรีอยุธยาแก่พม่าบจจามิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ หนังสือตำหรับตำราใน
ราชการเป็นอันตราหายสูญไปเสียเกือบหมด เพราะในสมัยนั้นยังไม่มี
วิธีพิมพ์หนังสือไทย หนังสือทั้งปวงเป็นแต่เขียนไว้อย่างละฉบับสองฉบับ
เมื่อประเทศสยามกลับตั้งราชาธิปไตยเป็นอิสระขึ้นอีก ชาติตำหรับตำรา
ในพระราชสำนัก พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้ข้าราชการซึ่งเป็นผู้วิเศษ
แผนขนบธรรมเนียมกรมกรังกรุงศรีอยุธยา ประชุมกันแต่งตำราในพระราช
สำนักขึ้นใหม่ การที่แต่งนั้นอย่างไต่มีกจกของการที่แต่งเฉพาะเรื่องนั้น

ก่อน เมื่อครั้งกรุงธนบุรีปรากฏว่าได้ทำตำราขึ้นใหม่ไม่ก็เรื่อง มา
 แต่งมากเมื่อในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์จนถึงรัชกาลที่ ๒ ดเหมือน
 จะหมดตัวข้าราชการกรุงศรีอยุธยาเพียงในรัชกาลที่ ๒ จึงไม่ได้
 ปรากฏฉบับสำหรับตำราครั้งกรุงศรีอยุธยาซึ่งแต่งภายหลังรัชกาลที่ ๒
 มา แม้สำหรับตำราซึ่งได้แต่งขึ้นคงกล่าวมานั้นก็กระจัดกระจายไม่มี
 แห่งใดที่ใครรวบรวมไว้ ใดทั้งหมด เมื่อตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร
 ขึ้นแต่ พ.ศ. ๒๔๔๘ เสาะหาหนังสือเก่ามารวบรวมก็ได้อาหาเหล่านั้น
 มาแต่ทีละเรื่องสองเรื่อง ใดเรื่องใดมากพิมพ์ไป เพื่อจะรักษาฉบับไว้
 มีให้สูญเสีย เรื่องจึงแยกย้ายกันตั้งกล่าวมาข้างต้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ มีผู้ใดพระตำราทรงเครื่องต้นครั้งกรุงศรีอยุธยา
 นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลยี่สิบสอง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานฉบับมายังหอพระสมุด ฯ อีกเรื่อง
 หนึ่งซึ่งยังไม่เคยพิมพ์จะได้ พิมพ์ในสมุดเล่มนี้เป็นครั้งแรก

สำหรับตำราในพระราชสำนักซึ่งแต่งขึ้นเมื่อครั้งกรุงธนบุรีและ
 รัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งยังไม่ได้อัปมาไว้ในหอพระสมุด ฯ ก็
 เห็นจะยังมีอยู่ ถึงกระนั้นเพียงเท่าที่ได้อัปมาแล้วและรวมพิมพ์ไว้ในสมุด
 เล่มนี้ ก็เชื่อได้ว่าอันที่ศึกษาโบราณคดีคงจะพอใจอ่านไม่เว้นตัว.

กึ่ง ๒๖.๒๖๖๖๖๖

TUDC

01/07/2564

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๓ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๕๗๐

สารบัญ

ตอนต้น

๑	ตำรากระบวนเสด็จพระราชดำเนินกรุงศรีอยุธยา	หน้า ๑
	กระบวนเสด็จโดยทางชลมารค	๒
	ลอมวงแหวนประพาส	๕
	เสด็จทางชลมารค กระบวนราช	๖
	เสด็จทางชลมารค กระบวนช้าง	๗
	เสด็จทางชลมารค กระบวนม้า	๑๓
	ลูกซองรายทาง	๑๒
๒	กระบวนเสด็จพระพุทธรบาท	๑๒
	ลอมวงที่พลับพลาท่าเจ้าสนุก	๑๔
	กระบวนทางชลมารคเสด็จชนพระพุทธรบาท	๑๘
	ลอมวงที่พระพุทธรบาท	๒๗
๓	การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่	๒๕
	ตอนที่ ๒	
๔	ตำราหน้าทมหาดเล็ก	๓๒
๕	ตำราหน้าทชาวท	๔๒
๖	ตำราหน้าทตำรวจ	๔๖
๗	ตำราหน้าทกรมวัง	
๘	ตำราราชาภิเษกกรุงศรีอยุธยา	วิกรมฯ
๙	ตำราอุปราชาภิเษกเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต	
๑๐	พระตำราทรงเครื่องต้น	

ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนัก

ตอนต้น

๑ ตำรากระบวนเสด็จพระราชดำเนิน ครึ่งกรุงศรีอยุธยา

แต่งครึ่งกรุงธนบุรี

๑ วัน ๖ ๗ ๑๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๓๔๒ ปีชวดโทศก เจ้าพระยา

จักรวาลย์สังไธเสถียร ๖ สังกว ขนบธรรมเนียมราชการทกวงนพนเพื่อนให้

เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช

เจ้าพระยาราชายวิรุณย์

เจ้าพระยาราชนายก

พระยาราชสุภาวดี ลคร (๑)

พระยาราชทิศ

พระยาสุรเสนา กรมท่า (๒)

พระยาธรรมไตรโลก

พระสุรเสนา

พระมหาอำมาตย์

พระอินทราช

พระนิลพล นอกราชการ

(๑) พระยาราชสุภาวดีคณนี้ ได้เป็นเจ้าพระยาอนครศรีธรรมราช ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๒๘๕ ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ มีความผิดต้องออกจากตำแหน่งเมืองนคร เจ้านคร ๗ เป็นปลัดจึงได้ตั้งเมืองมาจนเสียกรุงฯ

(๒) ทำนองจะว่าที่โกษาธิบดี

01/07/2564

หลวงศรีกาฬมค
 หมื่นนรินทร์เสนี นอกราชการ
 หมื่นศรีสหเทพ นอกราชการ
 พันเทพราช
 พันพยอม
 พันภาณ
 พันเกา
 พันจันท

นายหงส์ เสมียนนครบาลแต่ก่อนคนเก่า ๒๐ คน^(๑) มาพร้อมกัน
 ณโรงพระแก้วมรกต ขอกขนบธรรมเนียมราชการตามอย่างแต่ก่อน
 (กระบวนเสด็จโดยทางชลมารค)

แต่ทว่าโดยนว่า ความทเสด็จ ฯ ทางชลมารคไปประพาสแห่งใด
 มิได้ประทัยแรม

พันทิพราชกลาโหมเวรพระตำหนัก คุมเจ้าพนักงานเสด็จตรวจทำ
 ฌนวนทำพลับพลารับเสด็จของหลวง แลสนมตำรวจทำฌนวนทำพลับปลา
 เจ้าตำกรมช่างหน้าช่างใน

แลเวอพระที่นั่งศรีสถกหลาด (ล้ำ) ทรง แล (ล้ำที่นั่ง) รอง
 เป็นพนักงานหลวงอินทรวเทพ หลวงพิเรนทรเทพ หมื่นไชยภษา
 หมื่นไชยาภรณ์ ไทแต่งเรือแลเกณฑ์โยน พันหัว พันท้าย ผพาย
 สำหรับ (ล้ำ)

TUDC 01/07/2564

(๑) ทว่าคนเก่า คือเคยเป็นข้าราชการมีตำแหน่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

แลหน้าเรือพระที่นั่ง (นน) มหาคเล็ก หัวหมื่น (ฎ) นายเวร
 ลงคน ๓ ชาวแสงบนคน ถอยบน (ฎ) กระสุน หมนอคนเคศร (ฎ)
 หมนศรสำแดง ถ้านั้นพระแสงลงคน ๓ ท้ายเรือพระที่นั่ง มหาคเล็ก
 หุ้มแพร (ฎ) มหาคเล็กเสว คุมพระเต้าลงพระขังคน หีบใส่เงิน
 พระแสงกระสุนไปคน ๓ ชาวพระภาษามาลาเอาธงลักหลาคใส่พระภาษา
 พระมาลาไปคน ๓ (มหาคเล็กกษภาษามาลาทลงท้ายเรือพระที่นั่ง) ๒ คน
 พายเรือด้วย

แลเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า (๑) แลเรือคังนน พันพรหมราชกลาใหม่
 ไคเกณท์รบเส็คัก ๗ เป็นเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้าบ้านใหม่ ชนหลวง
 สเรนทรวชิค ลำ ๓ โพธิ์เรียง ชนหลวงภยเสนา ลำ ๓ เรือคังทหารใน
 ขวาชนหลวงวิศกรโยธามาศย์ ลำ ๓ ชายชนหลวงราชโยธาเทพ ลำ ๓
 เรือเกณท์หคอย่างฝรั่งชนแก่หลวงพพิคเคชะเจ้ากรม ขวาชนพพิคณรงค์
 ปลคกรม ชายชนทรงวิไชยปลคกรมรวมกันลำ ๓ เรือคังอาสาวิเคษ
 ลำขวาชนหลวงเสนานนท ลำ ๓ ลำชายชนหลวงพลอาศรัย ลำ ๓ รวม
 (เป็นเรือ) ๗ ลำ

แลหมออย่างงานลงเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า (ด้วย) คน ๓
 พลพายเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า ๒ ลำ เรือคังทหารใน ๒ ลำ
 เรือเกณท์หคอย่างฝรั่งลำ ๓ พันเทพราชไคเกณท์ ๕ ลำ (แต่)
 เรือคังอาสาวิเคษชายขวา สลคเกณท์ ๒ ลำ รวม ๗ ลำ

(๑) เรือคังชกมักเรียกกันว่าเรือขานฟ้าลำ ๑ เรือบ้านลำ ๑ แต่ในหนังสือนี้เรียก
 ว่าเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้าทุกแห่ง

ชาวแสงเกณฑ์ทนายเลข

๕ ๕๗ ๕ ๕ ๕ ๕
ถอบนคาบคัลลาลงเรือทั้ง ๕ ลำ

ลำละ ๕ บอ

พันพรหมราชกลาไหมเรือโตตรวจตราว่ากล่าวบอกห่างว่าวแก่
นายเวรกลาไหมส่งชาววัง ชาววังส่งมหาดเล็ก

แลเรือชาทลลออง ๗ มีตำแหน่งนำแลตำแหน่งตามเสด็จ ننนำ
เสด็จ มหาดไทย หลวงราชินิกุลลำ ๓ เจ้ากรม (๗) ปลัดกรม
ตำรวจผู้อยู่เวรลำ ๓ รวม (เรื่อนำเสด็จ) ๒ ลำ เรือตามเสด็จตำรวจ
ในขวา หลวงมหามนตรีลำ ๓ หมื่นทิพเสนาปลัดกรมลำ ๓ ตำรวจ
ในซ้าย หลวงมหาเทพลำ ๓ หมื่นราชามาตย์ปลัดกรมลำ ๓ ตำรวจ
นอกขวา หลวงราชรินทร์ลำ ๓ หมื่นทพรักษาปลัดกรมลำ ๓ ตำรวจ
นอกซ้าย หลวงอินทรเทศลำ ๓ หมื่นราชาบาล ปลัดกรมลำ ๓
ตำรวจใหญ่ขวา หลวงพิเรนทรเทพลำ ๓ ตำรวจใหญ่ซ้าย หลวงอินทร
เทพลำ ๓ ทหารในกลาง พระราชสงครามลำ ๓ ทหารในขวา หลวง
วิสูตรโยธามาตย์ลำ ๓ ทหารในซ้าย หลวงราชโยธาเทพลำ ๓ บ้าน
ใหม่ หลวงสุเรนทรวิชิตเจ้ากรมลำ ๓ โไพธิเรียง หลวงอภัยเสนา
เจ้ากรมลำ ๓ กรมวัง หลวงรักษมณเฑียรลำ ๓ หลวงขำเรือภักค
ลำ ๓ จมื่นหงษวาลำ ๓ จมื่นหงษซ้ายลำ ๓ ปลัดวังขวาลำ ๓ ปลัด
วังซ้ายลำ ๓ รวมเรือตามเสด็จ ๒๓ ลำ รวมทงสิ้น ๒๓ ลำ

แลเรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ ขาทลลออง ๗

นอกจากหลวงเรือตำรวจแลเรือชาววังชนไปมิได้

เรือไซ้ ๓ นายเลือกหอก ขวาชนภักดีอาสาลำ ๓ ชายชนโยธา
 ภาคลำ ๓ นายเลือกบน ขวาทมนอกคนศรลำ ๓ ชาย ทมนศรลำแดง
 ลำ ๓ ตำรวจใหญ่ หลวงอินทรเทพลำ ๓ หลวงพิเรนทรเทพลำ ๓
 ทหารในขวา หลวงวิสูตรโยธามาตย์ลำ ๓ หลวงราชโยธาเทพลำ ๓
 เขากัน ๘ ลำนี้ เจ้ากรมปลัดกรมไต่เต่งพันนายไปลำละ ๒ คน

ข้าทูลลออง ๑ ผู้นำผู้ตามทั้งนี้ นายเวรมหากไทย นายเวรกลาโหม
 บอกรทางว่าส่งชาววัง ชาววังส่งมหาคเล็กผู้บวร ถึงที่ประทับกรมวัง
 ไต่ตรวจเอาบัญชีเรือข้าทูลลออง ๑ ผู้ตามเสด็จชั้น ๓ ชั้น ๒ แลเรือผู้ไต่
 ทัน (๑) มีทันเสด็จ เอกกราบทูลพระกรุณา ๑

(ล้อมวงนทประพาส)

แลพันเทพราชกลาโหมไต่เกณฑ์พันนายคชหอก หมู่ตำรวจใน
 ชาย ๑๖ ขวา ๑๖ รวม ๓๒ หมู่ตำรวจใหญ่ ชาย ๑๖ ขวา ๑๖ รวม ๓๒
 หมู่ตำรวจนอกชาย ๑๐ ขวา ๑๐ รวม ๒๐ หมู่ทหารในชาย ๑๖ ขวา ๑๖
 รวม ๓๒ หมู่ทนายเลือกหอกชาย ๑๐ ขวา ๑๐ รวม ๒๐ รวมทั้งสิ้น ๑๓๒ คน
 ล้อมวงชั้นในชั้นนอก

พันอินทราช (กลาโหม) เกณฑ์ขันทามแล่น หมู่ตำรวจในชาย ๒
 ขวา ๒ รวม ๔ กระทบอก หมู่ตำรวจใหญ่ชาย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ กระทบอก
 อาสาเคโซ กระทบอก ๓ อาสาท้ายนำกระทบอก ๓ อาสาชายกระทบอก ๓
 อาสาขวากระทบอก ๓ รวม ๑๒ กระทบอก ล่วงไปล้อมวงชั้นใน

แลหมนนรินทร์เสนี พันเทพราชไต่เกณฑ์เจ้ากรมปลัดกรม
 อาสา ๖ เหล่า อาสาจาม ทงกองรายล้อมวงชั้นนอก

แลหมันนรินทร์เสนี เกณฑ์หลวง ชน หมัน ฝ่ายทหารชนวัด
ชนส่วนชนมะม่วง (๓) ครนเสด็จถึงที่ประทับจนนอนแล้ว ผู้คนเฝ้ากราบทุก

พระกรุณา ๑

ถ้าข้างในไปตามเสด็จด้วย ขุนเงินตราทิศ ขุนอินทราทิศ ขุน
รักษานาถ ขุนราชขำเรือ สนมชายขวา (เป็น) เจ้าพนักงานเกณฑ์
เรือคฤหัสถ์สองตอน ขวา ทิศตรงพนันลำ ๓ งานไซพนันลำ ๓ พิเศษใน
ขุนไอซารลำ ๓ รวมขวา ๓ ลำ ซ้าย พระภูษาน้อยพนันลำ ๓ พิเศษ
ใน ขุนเทพไอซาลำ ๓ รวมซ้าย ๒ ลำ รวม (เรือคฤหัสถ์สองตอน) ๕ ลำ
เรือกรายม่านใหญ่ ขวาชนรักษานาถลำ ๑ ซ้ายขุนราชขำเรือลำ ๑ รวม
(เบ็ดเสร็จ) ๗ ลำ สัสตึกเกณฑ์พลพายทุกลำ

อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงพระเยาวมโดยน
เลขไว้แก่สัสตึกจะโตไปตาม (เสด็จ) ข้างในสั่งสนมพลเรือน สนมพล
เรือนสั่งมหาดไทย มหาดไทยหมายบอกสัสตึก สัสตึกเกณฑ์พลพายให้
(ถ้าแล) สั่งให้เข้าทูลของ ๗ ซักเรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
พระเจ้าลูกเธอ เฝ้าแก่สั่งสนม (พลเรือน) สนมสั่งชาววัง ชาววังสั่ง
มหาดไทย กลาโหม แลหมันนรินทร์เสนี หมันศรีสหเทพเกณฑ์
เข้าทูลของซัก ทหารลำ ๑ พลเรือนลำ ๑ รวม ๒ ลำ

(เสด็จทางสถลมารค กระจับจวนราบ)

อนึ่งถ้าเสด็จทางสถลมารค ออกจากพระราชวังไปวัดวาอาราม
ถ้าไปแห่งใด ๆ มิได้ประทับแรม

(๑) ตรงนี้เห็นจะหมายความว่า ชันตรวจที่เสด็จประพาสก่อนเสด็จไปถึง

หมื่นนรินทร์เสนี เกณฑ์ หลวง ขุน หมื่น ตำรวจใน ตำรวจนอก
ตำรวจใหญ่ ๒๒ ๒ เหล่า คำนวณรวมสมุทมนพุ่มไม้ คอยกราบทูล
พระกรุณา ฯ

พันเทพราชกลาโหมคุมเจ้าพนักงานสืบตำรวจ ตำรวจนอก สนม
ตำรวจ ไปทำคณวนแลพลับพลา

พันเทพราช (กลาโหม) เกณฑ์ทนายคอบหอก หม่อมตำรวจใน
ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ หม่อมตำรวจใหญ่ ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐
หม่อมตำรวจนอก ซ้าย ๑๕ ขวา ๑๕ รวม ๓๐ ทหารใน ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐
รวม ๔๐ ทนายเลือกหอก ซ้าย ๑๐ ขวา ๑๐ รวม ๒๐ รวมทั้งสิ้น ๑๗๐ คน
แลยกกองชนะริงฆาน (ชัน) นอก เจ้ากรมปลัดกรมทวหมนทวสตำรวจ
เลวแท้เสด็จ ฯ

พันอินทราช (กลาโหม) เกณฑ์ขนิหามแล่นตามท้ายที่นั่ง ให้
เจ้าหม่อมตำรวจใน ซ้าย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ กระบอก ตำรวจใหญ่ ซ้าย ๒
ขวา ๒ รวม ๔ กระบอก อาสาเทโช กระบอก ๑ อาสาท้ายน้ำ กระบอก ๑
อาสาซ้าย กระบอก ๑ ขวากกระบอก ๑ รวม ๒ กระบอก ตามเสด็จ ฯ

พันเทพราช (กลาโหม) สั่งมาให้พันพยอม (มหาศไทย) หมาย
บอกหมนออกคนศร หมนศรสำแดง เกณฑ์ทนายเลือกแล้งบนตามท้าย
พระที่นั่ง ซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน

(ให้พันพยอม) หมายให้ขันโหมพลล้าน ๓ ขุนสท้านพลแสน ๑
ขมานา พันไชยชบโชนหลวงราชนิกุลถอง ๘ ซ้ายนำทางเสด็จ แล
เจ้ากรมปลัดกรมทวหมนทวสตำรวจเลวแท้รวชนในตามตำแหน่ง

(กระบวน) แห่หน้า หลวงเทพอรชุน ๑ หลวงราชันีกุล ๑ นำ
รวชใน ๒

ขุนราชมน ๑ พันเทพราช ๑ คุมขกของชนะ ๒

ตำรวจในซ้ายขวา ตำรวจใหญ่ซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา

รวม (แห่หน้า) ๒ กรม

แห่หลัง ทหารในซ้ายขวา รักษาองค์ซ้ายขวา สนมกลางซ้าย
ขวา พลพันซ้ายขวา เจ้ากรมบ้านใหม่ เจ้ากรมโพธิ์เรียง ทนายเลอก
หอกซ้ายขวา หมนนรินทร์เสน ๑ หมนศรีสทเทพ ๑ รวม (ทั้งกระบวน
หน้าหลัง) ๑๘ กรม

แลกรมวังโตตรวจตราเกณฑ์ชาวเครื่องถือเครื่องสูง ขุนราช
พิมาน พันทอง ควส คุมแห่หน้า เครื่องสูงห้าชั้น เขียวค ๑ แดงค ๑
เหลืองค ๑ รวม ๓ ค บังแซก คำค ๑ เหลืองค ๑ รวม ๒ ค คุมแห่
หลังเครื่องสูงห้าชั้น ขาวค ๑ คำค ๑ รวม ๒ ค บังแซก แดงค ๑
รวมเป็น ๓ ค รวมทั้งหน้าหลังเป็น ๘ ค บังพระสุริย์ ๑

สนมพลเรือนแลชาวแสงแห่ในหว่างเครื่องสูง แห่หน้าพระแสงดาบ
ไล่ห้ หมนพรสุรินทร์ ๑ หมนอินทรจำริญ ๑ รวมสนม ๒ พระแสง
หอกตามไม้มะเกลือยอดทอง ขุนแสงสุวรรณพยุภ ๑ กำนันพระแสงใน ๑
รวม ๒ พระแสงดาบไทย กำนันแสงใน ๑ พระแสงเขนกำนันพระแสง
ใน ๑ รวมแห่หน้า ๒ แห่หลัง พระแสงง้าวขุนคชนาถภักค ๑ พระแสง
หอกงามขุนแสงสุวรรณภษ ๑ รวมแห่หลัง ๒

ถ้าในพระราชวัง มหาคเล็กถือ (?) แลหลวงม้าเรอภักดี หลวง
รักษมณฑลเขยบร จมื่นจงซ้าย จมื่นจงขวา ปลัดวังซ้าย ปลัดวังขวา
เคียงพระวอ

แลกระบวนเสด็จทรงน หมันนรินทร์เสนี พันเทพราชกลาใหม่
โตงขมัญชี่ให้สัมหพระกลาใหม่กราบทูลพระกรุณา ฯ

(เสด็จทางสถลมารค กระบวนข้าง)

ถ้าเสด็จทรงข้าง กรมช่างเกณฑ์ช่างพลาย ๗ ช่างพง ๖๕ รวม
๗๒ ช่าง

พระที่นั่งทรงโถง ผูกเครื่องลูกพล เครื่องดาวทองคำ ชาวพระ
แสงเชิญพระแสงใส่ในเขาะ พระแสงบนสน้องค์ ๑ พระแสงปราอิงค์ ๑
กระษัตริย์ (ม้า) ผูกข้างเขาะองศ์ ๑ รวม ๓ องศ์ ท้ายช่างควาญ ๑

พระที่นั่งหลังคาทอง สัตการวชเชิญมาผูก ชาวแสงเชิญพระแสง
มาผูก (คอก) บนสน้องค์ ๑ หอกสนคามเหล็กขกทองค์ ๑ นายท้าย
ช่าง คอก ๑ ท้าย ๑ รวม ๒ คนช่าง ๑

พระที่นั่งประพาส สัตการวชเชิญมาให้ นายท้ายช่างผูก ชาวพระ
แสงเชิญพระแสงมาผูก (คอก) บนสน้องค์ ๑ บนยาว ๑ หอกสนคาม
เหล็กขกทองค์ ๑ นายท้ายช่าง คอก ๑ ท้าย ๑ รวม ๒ คนช่าง ๑

พระที่นั่งรอง ผูกเครื่องดาวทอง ชาวพระแสงเชิญพระแสงกระษัตริย์ ๑
ปรา ๑ มาผูก ชาวพระแสงบนถอบนคาบคี่กลางช่าง ๑ นาย
ท้ายช่าง คอก ๑ ท้าย ๑ รวม ๓ คนช่าง ๑

ข้างกิ่งผกเคืองมัน   ทนายเลือกแสงบนคายนกลางข้าง ๆ
ละคน   เป็นข้างกิ่งหน้า ๓ หลัง ๓ รวม ๖ ข้าง   นายท้ายข้างขคชเป็น
ควาญ ๖

ข้างแทรก (เป็นข้าง) พัง มหาศไทยข้าง ๑ กลาใหม่ข้าง ๑
จตุศคมภ ๔ ข้าง สัสตกลางข้าง ๑ คลังมหาสัมปัตข้าง ๑ มหาศเล็ก
หัวหมัน ๔ ข้าง นายเวร ๔ ข้าง ขุนข้าง ๒ ข้าง ปลัดข้าง ๒ ข้าง
ขุนเชือก ๒ ข้าง ปลัดเชือก ๒ ข้าง รวม ๒๔ ข้าง

ข้างบนใหญ่ หมันราชฤทธิ หมันราชรงค์ หมันเพชร (ฎ))
ไชย หมันทรงพิไชย ตำรวจนอกทำจำลอง สัสตเกณฑ์เลขส่งให้หมัน
กรินทร์เชษฐ ๑ หมันวิเศษศรีชาญ ๑ คมเกณฑ์หัดเป็นทนายบน
แล่นายข้างขคช ๑ ชาวกองขท้าย ๑ เสมอข้าง ๑ คนทนายบนกลาง
ข้าง ๑ กรมข้างซ้าย ๑ ขวา ๑ บนกระสุนนวงกงกระบอก ๑ กระสุน
โคก ๓๐ กระสุน กระสุนปราย ๒๐๐ กระสุน หอกซัด ๓๐ แหวนซัด ๓๐
ธงผูกทองฉลุออกแดงหน้า ๑ เขียวหลัง ๑ รวม ๒ คัน

ข้างกนผกเคืองมัน   ข้าง ๑   ทนายเลือกบนคายนกลางข้าง
ข้างละกระบอก ๑   ขุนหมันกองข้างขคช ๑   นายข้างเป็นควาญ ๑
ซ้าย ๑๐ ข้าง ขวา ๑๐ ข้าง รวม ๒๐ ข้าง แลทนายเลือกน้น หมัน
ชคณิศร ๑ หมันศรีสำแดง ๑ ไคเกณฑ์ใส่ข้างตามพนักงาน

ถ้าข้างในจะไปตามเสด็จด้วย   ข้างในบอกทางว่าวสนมพลเรือน
สังเวร ชาววัง มหาศไทย กลาใหม่ ให้กรมข้างเกณฑ์ข้าง (แล) หลวง

พรหมยวรัทษ ๑ หลวงสุริยภักดี ๑ ขุนสมุหพิมาน ๑ ขุนประธานมณฑลเข็ญ
 สนมทหารแต่งจำลองแลกลบเขียนลายรวง ขวาพนแต่ง ๑ ซ้ายพนค้ำ ๑

แลหลวงเทพราชา หลวงทิพราชา กรมช่างคุมหม้อข้าวเจียม
 ค้ารวนอก เครื่องมือสำหรับช่างปากไม้ ๓๐ คน คยเพลิงคั่วโลหะ ๒ คอก
 เปนช่างซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ ช่าง

เขากัน (ทั้งกระบวน) ช่างพลาย ๗ ช่างพึง ๒๕ เปน ๓๒ ช่าง
 พันภาค (มหาดไทย) ได้เรียกหาว่าวียนสมุหนายกกราบทูลพระ
 กรุณา ๑

(เสด็จทางสถลมารคกระบวนม้า)

กรมม้าเกณฑ์มาพระที่นั่งผูกเครื่องทองคำ พระที่นั่งทรง ๓
 พระที่นั่งรอง ๓

ม้าแข่งใน (นายม้า) ถอยนค้ายชกแล้ง (๓) ถอยนค้าย
 ชกแล้ง ซ้าย ๓ ขวา ๓ รวม ๖ ม้า

ม้าแข่งนอก (นายม้า) ถอยนค้ายชกแล้ง ซ้าย ๕
 ขวา ๕ รวม ๓๐ ม้า (นายม้า) ถอยนค้ายชกแล้ง ซ้าย ๖
 ขวา ๖ รวม ๑๒ ม้า รวมม้าแข่งนอก ๒๒ ม้า รวมม้าแข่ง (ทั้งสิ้น)
 ๒๘ ม้า

ม้าสวนทางไปหน้า แห่ซ้ายหมื่นเทพสารถิ ๑ แห่ขวาหมื่นพาชี
 ไชย ๑ รวม ๒ ม้า

ม้าใช้ (ไปข้าง) หลัง ซ้ายหมื่นไกรพลแมน ๑ ขวาหมื่น
 แสนใจเพชร ๑ รวม ๒ ม้า

มานาเสด็จ ๒๐ ม้า ช้างขุนสันทานพลแสน ๑ ขวาชุนโถมพลล้าน ๓
รวม ๒ ม้า

กระบวนมารวมทั้งสิ้น ๓๖ ม้า มาทงนพนภามหาคไทยโคเรียก
ทางว่าเวียนสมุหนายกกราบทูลพระกรุณา ฯ

(จุกช่องรายทาง)

พันเทพราชกลาโหมเกณฑ์ทนายหอกตำรวจในซ้ายขวา จุกช่อง
แต่พันกำแพงพระราชวังออกไปช่องละ ๒ คนตามซ้ายขวารายทางไปจน
ถึงที่ประทับ

แลพันจันทมหาคไทย ว่าแก่นายเวรนครบาลแขวง (ให้) จำระ
ทาง คักไม้ชายเอนตามทาง

๒๒ กระบวนเสด็จไปพระพุทธบาท

ถ้ามทเสด็จไปพระพุทธบาทเป็นการปรกติ (เจ้า) พระยากลาโหม
พระสุรเสนา หลวงเทพ (อรชุน) สั่งพันทพรราชให้เกณฑ์หลวง ขุน
หมน ๒ คน ๓ คนเป็นนายกองทำค้ำหนัก คุมพนักงาน ๔ ตำรวจ สนม
(ทหาร) ซ้ายขวา สนมกลางซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา ไปทำ
ค้ำหนักฉนวนพระนครหลวง ทำเจ้าสนุกพระพุทธบาท แลการ้วย
เสด็จของหลวงเจ้าค่างกรม

พระสุรเสนา หลวงเทพ (อรชุน) พันทพรราชไปตรวจตราเร่งรัด
ถ้าเป็นอำเภอแขวงกรมการ แขวงกรมการได้ทำ ๐๑/๐๗/๒๕๖๑ เจ้าพนักงานเป็น

ผู้เร่งรัดให้แขวงกรมการท่า ถ้าแขวงกรมการท่าไม่ทัน (๗)

จากไม้ ไม้พอ เจ้าพนักงานตงหนอองหาไม้หาจากท่าด้วย

แลตำรวจใหญ่ซ้ายขวาแตงเรือพระที่นั่งศรีสักหลาด พระที่นั่ง

กราบ (ลำ) ทรงรับเสด็จ

แลพื้นพรหมราชกลาใหม่ใดเกณฑ์เรือพระที่นั่งตงกนชกหน้าเสด็จ

เป็นเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า บ้านใหม่ลำ ๓ โพงเรือยงลำ ๓ รวม

(คั้ง) ๒ ลำ เรือตงทหารในซ้ายลำ ๓ ขวาลำ ๓ รวม ๒ ลำ เกณฑ์

หัดอย่างฝรั่ง ซ้ายลำ ๓ ขวาลำ ๓ รวม ๒ ลำ อาสาวเคษซ้ายลำ ๓

ขวาลำ ๓ รวม ๒ ลำ รวม (เรือตง) ๒ ลำ เป็น ๘ ลำทั้งเรือคั้ง เรือ

กนเรือตำรวจในซ้ายลำ ๓ ขวาลำ ๓ เรือตำรวจใหญ่ซ้ายลำ ๓ ขวาลำ ๓

สักซ้ายลำ ๓ ขวาลำ ๓ เรือ ๑๔ ลำนพลพายผ่ายทหารพันเทพราชใต้

เกณฑ์ ผ่ายพลเรือนสักใดเกณฑ์

แลหม่นอกคนศร ๓ หม่นศรสำแตง ๓ เกณฑ์ตนายเลือกขนลง

เรือตงเรือกนสำละ ๔ กระบอก

แลเรือพระที่นั่งขลตงกรตนาสน ๓ เรือพระที่นั่ง (ขลตงก) ราช

สมเสฟ ๓ สองสำนพนักงานตำรวจในซ้ายขวาทำแลรักษา ทรนเมท

เสด็จทหารในซ้ายขวารับ (ไป) บรรจพลกนเขียงแล้วเอาไปทอตกทำ

แลเรือคฤหัสสองคอนสนมพลเรือนซ้ายขวาเกณฑ์ไปตามเสด็จ

(เรือผ่าย) ซ้าย เรือพระภษาใหญ่ พันวิเคษลำ ๓ เรือพระภษาน้อยพัน

สนันลำ ๓ เรือพระสมุท พันแก้วลำ ๓ เรือพระโสด พันชนะลำ ๓ เรือ

พิเสท (เครื่อง) ขุนทิพโธชาลำ ๑ หมันโธชาลำพังลำ ๑ รวม ๒ ลำ
 รวมเป็นเรือผายซ้าย ๖ ลำ เรือผายขวา เรือทรงพนันลำ ๑ เรืองาน
 ใช้พนันลำ ๑ เรือคลัง พนแพ้วลำ ๑ เรือพิเสท (เครื่อง) ขุนโธชา
 วรลำ ๑ หมันกอนแก้วลำ ๑ เรือ (เครื่อง) นมัสการ พนศรี
 รัชชาลำ ๑ รวมเรือผายขวา ๖ ลำเป็น ๑๒ ลำ พลพายนนัสศซ้ายขวา
 ได้เกณฑ์

แลเรือครุฑแดง เรือทรงกรายเจ้ากรมแลแล้ว เจ้ากรมปลัดกรม
 เกณฑ์พลพายกนเขียงในกรม ถ้าเรือครุฑแดง เรือทรงกราย เรือ
 มีน่านเจ้าหากรมมิได้ ไปตามเสด็จ สนมพลเรือนนอกจำนวนเรือ จำนวน
 พลพายพลกนเขียงมาแก้สัสดี ๆ เกณฑ์เลขให้

(ล้อมวงที่ปลับปลาทำเจ้าสนุก)

ครั้นเสด็จ ฯ ถึงท่าเจ้าสนุกแล้ว พันเทพราช สัสดียกเอานายเรือ
 (แล) พลพายเรือตงเรือกนชนนออกงชุมหน้าฉาน พันพรหมราชเกณฑ์
 แคน้ำเรือส่งไหแก้สศารวางแลอาสาหกเหล่า ทอดทูนหน้าฉานค้อกันลงไป
 เสมอ ลำหนิงนาย ๑ ไพร ๕ คน

แลล้อมวงแย่งกันอยู่รักษาวัง บ้างล่องขึ้นไปตงตารวางขวา
 เหล็กรอยพระค้ำหนักกว้าง ๕ ศอก ๑๐ กอง เสมอของหนิง ยันคา
 ตะเง็นกระบอก ๑ ยันหามแล่นกระบอก ๑ ยันทองกระสุนปลาย ๒
 กระบอก ยันค้ายศต ๑๐ กระบอก รวมขน (กองละ) ๑๕ กระบอก
 ธนู ๕ คัน หน้าไม้ ๕ คัน ขวากกระชัย ๕ หลุม ฆ้องใหญ่ใบ ๑
 ไพร ๕ คน

อาสาพิเศษ ทหารใน นอนนอกล้อมวัง ๕ กอง เป็นอาสาพิเศษ
๒ กอง ๑๖ คน ทหารใน ๒ กอง ๑๖ คน รวม ๓๒ คน

แลกรมตำรวจใน ตำรวจใหญ่ ทหารใน สนมทหารซ้ายขวา
เจ้าพนักงานเอาขนล่อไปตั้งประตูละ ๒ กระจับอก ชาววังกำกับประตูด้วย
แล้วชาวที่ มหาคเล็กวงหนา^(๑) ชาววังตำรวจในล้อมวง

สี่สี่ยกเอาเลขเรือคฤหัสถ์สองตอน เรือศรีผ้าแดง เรือที่นั่งกราย
ไปนอนกองซุ่มท้ายสนม แลศพายเรือศรีสีกลุลาศ เรือกราย (ที่นั่ง)
ทรง เรือกราย (ที่นั่ง) รอง นอนริมถนนประจำท่านอกตำรวล้อมวง
แลพันเทพราชเกณฑ์ขบกลองชนะประโคมยาม

แลกรมช่างเกณฑ์ช่างอยู่โรงในกำแพงล้อมพระตำหนัก แลวง
รายในกองซุ่มรอบกำแพงล้อมพระตำหนัก ช่างบนใหญ่ตั้งรวกของเพลิง
นอกกองซุ่มตามซ้ายตามขวา แลเจ้ากรมปลัดกรมคุมไพร่ทนายเกย
ดอยบนนวกไพร่กระเวน ๔ ยามตามซ้ายตามขวา เป็นช่าง ๖๒ ช่าง
ใน (ตั้ง) นี้

ช่างต้นอยู่โรงในพระตำหนัก พลาย ๑ พัง ๑ รวม ๒ ช่าง วง
รายรอบกำแพงล้อมพระตำหนัก ๓ คำน พลาย ๖ พัง ๖ รวม ๑๒ ช่าง
ช่างบนใหญ่ตั้งรวกของเพลิง พวกกองซุ่มเสมอช่าง ๑ ทนายบนกลาง
ช่าง ๑ กรมช่าง (ข) คช ๑ ท้าย ๑ รวม ๓ คน บนกระสุนนว (กิ่ง)
กระจับอก ๑ กระสุนโคต ๑๐ กระสุน กระสุนปราย ๒๐๐ กระสุน ทอด

(๑) ที่ว่ามหาคเล็กวงหนาคงนี้ ถอยดูอธิบายข้างหน้าต่อไป

ซีก ๓๐ เล่ม แล่นซีก ๓๐ เล่ม เป็นข้างพงซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐
รวม ๔๐ ซ่าง

(กอง) ตระเวน ๔ ยาม ซ้าย ยาม ๓ พระราชวังเมือง ๓ ไพร่
กายเกย ๔ รวม ๕ ยาม ๒ หมนคชศักดิ์ ๓ ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕
ยาม ๓ ขนทรงสิทธิ์ ๓ ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕ ยาม ๔ หลวงศรี
ไชยภักดี ๓ ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕ ขวา ยาม ๓ พระกำแพง ๓ ไพร่
กายเกย ๔ รวม ๕ ยาม ๒ หมนคชสิทธิ์ ๓ ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕ ยาม ๓
ขนทรงศักดิ์ ๓ ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕ ยาม ๔ หลวง (ศรี) สิทธิกรรม ๓
ไพร่กายเกย ๔ รวม ๕ รวมนาย ๘ ไพร่กายเกย (ถือ) ยันนิกไพร่ ๓๒
รวม ๔๐ คน ซ่างพง ๘ ซ่าง เข่ากันเป็นซ่างปลาย ๗ พัง ๕๕ รวม
๖๒ ซ่าง ระดมมาตระเวน ๔ ยามตามซ้ายตามขวา

มาซ้าย ยาม ๓ หลวงปราบพลแสน ๓ ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔
รวม ๕ ยาม ๒ หลวงศรีศรีเวช ๓ ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕
ยาม ๓ ขนสนทรสินธุ์ ๓ ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕ ยาม ๔
หมนชำนาญภูเขี้ยว ๓ ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕ มาขวา ยาม ๓
หลวงทรงพล ๓ ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕ ยาม ๒ หลวงพิไชย
มนตรี (๑) ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕ ยาม ๓ ขนวิเศษศรีศรี ๓
ไพร่ถือหอกถือหลาว ๔ รวม ๕ ยาม ๔ หมนชำนาญภูเขี้ยว ๓ ไพร่ถือหอก

(๑) ทำเนียบเดิมนั้นเป็นหลวงพิไชยพาชี จะแก้ใหม่ทุกหนั่งสื่อนั้นจะเขียนสร้อยชื่อ

ผิดก็เป็นได้

ดอกลาว ๔ รวม ๕ รวมนาย ๘ ไพร่ดอกลอกดอกลาว ๓๒ รวมเป็น ๕๐ คน มี ๘ มี

แลหมื่นนรินทร์เสนี พันเทพราชกลาโหม หมื่นศรีสหเทพ พันพุมมหาคไทย ไท้เกณฑ์ซุนหมื่นคุมไพร่ทหารดอยนบกไพร่ พลเรือนสัสตเกณฑ์ดอกลอกดอกลาว คองกองร้อยชั้นนอก ห่างพระค้ำหนักออกไป ๒๐ เส้น ฟากตะวันออก ๒ กอง ฟากตะวันตก ๒ กอง รวม ๔ กอง กระจวนบรรพตถึงกัน เส้นออกหนึ่ง ฝ่ายทหาร นาย ๒ ไพร่หลวงดอยนบกไพร่ ๕๐ รวม ๕๒ พลเรือนนาย ๒ ไพร่หลวงดอกลอกดอกลาว ๕๐ รวม ๕๒ คน รวมเป็นนาย ๔ ไพร่ ๒๐๐ รวม ๒๐๔ คน

แลเกณฑ์คองค้อยเหตเห็นอนาทายน้ำ ห่างพระค้ำหนักออกไป ๒๐ เส้น คนฝ่ายทหารเกณฑ์ค้อยทายนน้ำ กรมอาสากรมนาย ๒ ไพร่ ๒๐ รวม ๒๒ คน พลเรือนเกณฑ์ค้อยเห็นอน้ำ กรมม้า นาย ๒ ไพร่ ๒๐ รวม ๒๒ คน รวมเป็นนาย ๔ ไพร่ ๕๐ รวม ๕๔ คน

แลขัญชกองร้อยค้อยเหตซุนในชั้นนอก ๆ กว่าลัสมวงนิน หมื่นนรินทร์เสนี หมื่นศรีสหเทพ พันเทพราช พันพุม ไท้ขส่งให้สมุหนายก สมุหพระกลาโหม แต่พอรู้จำนวนไว้ แลกรมพระราชวังบวร ๆ ให้ชาหลวงไปตรวจ แล้วเอากรายทูลพระกรุณา ๆ ถ้ากรมพระราชวัง

บวร ฯ ไม่ได้เผา ^๕ส่งขัญมาให้เจ้าต่างกรมแลตรวจในพระราชวัง
หลวงกราบทูลพระกรุณา ^(๑) ฯ

แลหมื่นศรีสหเทพเกณฑ์ชนหมื่นผายพลเรือนกำกั้นครบาล(แล)
แขวงตรวจตรา ^๖สำรวจตงร้านกองเพลิง ^๗พนันที่ใดตรวจทางไหนครบาล
แขวงกรมการทำทาง ^๘กรุยหลักลอยแลหลักตอไซคหาคัดคไม้ชายไม้เอน
ทั้งในทางชลมารคแลทางสถลมารคชงกตกทางเสด็จ

(ระเบียบทางสถลมารคเสด็จจนพระพุทธรบาท)

อนึ่งถ้าเสด็จ ฯ ^๙แต่ทำเจ้าสนุกขึ้นไปประทับแรมพระตำหนัก

พระพุทธรบาท

• กลาใหม่เกณฑ์นายกองนางงาน ^{๑๐}คุมเจ้าพนักงานขึ้นไปทำพระ
ตำหนักแลทางสถลมารค ^{๑๑}แต่ทำเจ้าสนุกถึงบางโขมด ^{๑๒}พนักงาน
ขนนครไต้ทำ ^(๒) ^{๑๓}แต่บางโขมดถึงพระพุทธรบาท ^{๑๔}พนักงานกรมการ
เมืองสระบุรี (แล) ^{๑๕}พนักงานขุนโชคนไต้ทำ ^{๑๖}พนันที่ใดเกณฑ์หลวงชน
หมื่นคุมไพร่สี่สี่ไปช่วยแขวงแลกรมการทำทาง ๔ กอง ^{๑๗}กองหนึ่ง
นาย ๑ ไพร่ ๕๐ รวม ๕๑ คน

พันเทพราชเกณฑ์นายคยหอกหมี่ ^{๑๘}ตำรวจในซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐
รวม ๑๐๐ คน ^{๑๙}ตำรวจนอกซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวม ๖๐ คน ^{๒๐}ตำรวจใหญ่

(๑) ความที่เกี่ยวข้องกรมพระราชวังบวร ฯ ตรงนี้ บางที่จะเป็นแบบแผนใหม่
ครั้งเมื่อสมเด็จพระเจ้าสุกเธอ เจ้าฟ้า กิ่ง กรมขุนเสนาพิทักษ์เป็นกรมพระราชวังบวร ฯ
โดยท่านเองจะได้มีหน้าที่เป็นผู้ตรวจมาก่อนนั้นแล้ว

(๒) ท้องที่ตอนนี้อยู่ในอำเภอ นคร แขวงจังหวัดกรุง ฯ ^{TJDC} ^{01/07/2564} ขุนนครเป็นนายอำเภอ

ซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน ทหารในซ้าย ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน

ทนายเลอกทอกซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ รวม ๔๐ คน รวมเป็น ๓๔๐ คน แล

ยกลองชนะ ๓๐๐ คน แครฝรั่ง ๕ คู่ แครองอน ๒ คู่ สังข์คู่ ๑ อิงฉาน ๕ คู่

อนงพนอนทราชเกณฑ์ขบหนามแล่น ตำรวจในซ้าย ๒ ขวา ๒

รวม ๔ ตำรวจใหญ่ซ้าย ๒ ขวา ๒ รวม ๔ อาสา (วิเศษ) ซ้าย ๑ ขวา ๑

รวม ๒ อาสาเดโช ๑ อาสาทายนา ๑ รวม ๒ รวมเป็นขบหนามแล่น ๓๒

กระบอกตามท้ายพระที่นั่ง

แลเจ้ากรมปลัดกรมหัวหมื่นควลสารวจนแลหิ้วในตำแหน่งแห่หน้า

(คือ) หลวงเทพอรชน ๑ หลวงราชนิกล ๑ นำรวชนั้นในรวม ๒ ขุน

ราชมน พันเทพราช คุมยกลองชนะ (รวม) ๒ ตำรวจในซ้ายขวา ตำรวจ

ใหญ่ซ้ายขวา ตำรวจนอกซ้ายขวา ๒ กรม แห่หลัง (คือ) ทหาร

ในซ้ายขวา พลพันซ้ายขวา รักษาองค์ซ้ายขวา เจ้ากรมขานใหม่

เจ้ากรมโพธิ์เรียง ทนายเลอกทอกซ้ายขวา (รวมเป็น) ๑๐ กรม หมื่น

นรินทรเสนี หมื่นศรีสหเทพ (ปลายรว)

กรมวังเกณฑ์เครื่องสัง แห่หน้า (คือ) เครื่องสังหาชน เขียวคู่ ๑

แดงคู่ ๑ เหลืองคู่ ๑ รวม (เครื่องสัง) ๓ คู่ บังแตรกดำคู่ ๑ เหลืองคู่ ๑

รวม (บังแตรก) ๒ คู่ รวม (ทั้งเครื่องสังบังแตรกแห่หน้า) ๕ คู่ แห่หลัง

เครื่องสังหาชน ขาวคู่ ๑ ดำคู่ ๑ รวม (เครื่องสังแห่หลัง) ๒ คู่ บังแตรก

แดงคู่ ๑ รวม (ทั้งเครื่องสังบังแตรกแห่หลัง) ๓ คู่ บังสร้อย ๑ พันทอง

ขุนราชพมาน คุม

แลชาวแสง กรมสนมพลเรือน ถือพระแสงหว่างเครื่องสูงหน้า
 (คือ) พระแสงดาบโล่หี หมั้นพรสุรินทร์ ๑ หมั้นอินทราจำเริญ ๑ พระแสง
 หอกคำมไม้มะเกลือขอกทอง ขุนแสงสรวพยุทธิ ๑ กำนันแสงใน ๑
 พระแสงดาบไทย กำนันแสงใน ๑ พระแสงเขน กำนันแสงใน ๑
 พระแสงหว่างเครื่องสูงหลัง (คือ) พระแสงง้าว ขุนคชนาถภักดี ๑
 พระแสงหอกง่าม ขุนแสงสารภาย ๑

พันพุดมหมายขอคทนายเลือกแสงบนกายศิลาตามท่ายพระที่นั่งซ้าย
 ๕๐ ขวา ๕๐ รวม ๑๐๐ คน

แลให้หมายให้ขุนโคมพลล้าน ๑ ขุนสท้านพลแสน ๑ ชีมาณา
 ขุนไชยอุชยโทน หลวงราชนิกุลฉัตร ๑ ชายนำทางเสด็จ
 กรมช่างซ้ายขวาเกณฑ์ช่างสำหรับกระบวนเสด็จ ๑ ช่างพระ
 ทิ้งทรง ๑ ช่างพระที่นั่งรอง ๑ ช่างนำ ๑ ช่าง (ผูกพระที่นั่ง) หลังคาทอง
 ๑ ช่าง (ผูกพระที่นั่ง) ประพาสโถง ๑ รวม ๕ ช่าง ช่างตั้งหน้า ๑ หลัง ๑
 รวม ๖ ช่าง ช่างกันไม้ ๑๐ (ช่างกัน) นอกกองอาสา ๒๐ รวมช่าง
 กัน ๓๐ ช่างแทรกขนช่าง ๒ ปลัดช่าง ๒ นายเชือก ๒ ปลัดเชือก ๒
 มหาดไทย ๑ กลาโหม ๑ ทศสมภ ๔ หัวหมนมหาดเล็ก ๕ รวมช่างแทรก
 ๑๘ ช่าง ช่างบัน ๒๐ ช่างเครื่องมหาดเล็กซ้าย ๕ ขวา ๕ รวม ๑๐ ช่าง
 ช่างกบสำหรับช่างใน ๔๐ ช่างพระประเทียบ พระที่นั่งหลังคาทอง ๑
 (ช่างตั้ง) ช่างหน้า ๒ ช่างหลัง ๒ รวม ๕ ช่าง ช่างบันหน้า ๕ บันหลัง ๕
 รวม ๑๐ รวมช่าง (กระบวน) พระประเทียบ ๑๕ ช่าง (๑) รวมเป็นช่างกระบวน

(๑) ว่าด้วยช่างพระประเทียบครั้งนี้ เห็นจะหมายความว่ากระบวนพระมหรสพ

เสด็จฯ ของหลวง ๑๒๕ ช้าง กระบวนพระประเทียบ ๑๕ ช้าง รวมทั้งสิ้น ๑๔๕ ช้าง

ช้างพระที่นั่งผูกเครื่องลูกพล (๑) คาวทองคำ ช้างพระแสงเชิญพระ
แสงไว้ในเบาะ พระแสงบนสันคี่ ๑ พระแสงปราองค์ ๑ กระบี่มาผูกข้าง
เบาะองค์ ๑ นายท้ายช้าง (เป็น) ความ ๑ พระที่นั่งหลังคาทอง ๔ ตำรวจ
ยกมา กรมช้างผูกช้าง ช้างพระแสงเชิญพระแสงบนสัน ๑ พระแสง
หอกทามเหล็กขกทองคำ ๑ พระแสงบนยาวองค์ ๑ นายท้ายช้าง (ข) ๑
คช ๑ ท้าย ๑ รวม ๒ คน ช้าง ๑ พระที่นั่งผูกเครื่องลูกพลคาวทอง
ช้างพระแสงเชิญพระแสงกระบี่องค์ ๑ พระแสงปราองค์ ๑ รวม ๒ มาผูก
ทนายเลอกแสงบนถอยบนคานกลางข้างกระบี่ ๑ นายท้ายช้าง (ข)
คช ๑ ท้าย ๑ รวม ๓ คน ช้าง ๑

ช้างตงผูกเครื่องมัน ทนายเลอกแสงบนถอยบนคานกลาง
ช้าง ๆ ละคน นายท้ายช้าง (ข) คช ๑ ท้าย ๑ เป็นช้างตงหน้า ๓
หลัง ๓ รวม ๖ ช้าง

ช้างแทรก (เป็นช้าง) พัง พระกำแพง ๑ พระราชวังเมือง ๑
รวมชนช้าง ๒ หลวงคชศักดิ์ ๑ หลวงคชสิทธิ์ ๑ รวมปลัดช้าง ๒
ขุนทรงศักดิ์ ๑ ขุนทรงสิทธิ์ ๑ รวมชนเชือก ๒ หมันศรีวิสุทธิบาล ๑
หมันราชสิทธิกรรม ๑ รวมปลัดเชือก ๒ มหาศไทยกลาโหมจตุสดมภ์ ๒
หัวหมันมหาตเล็ก ๔ รวมช้างแทรก ๓๗ ช้าง

(๑) ในต้นฉบับเขียนลูกพลุ อย่างนี้จะถูกฤกษ์ฤกษ์จะอย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบ

ช่างชั้นใหญ่ หมั้นราชฤทธิ ๓ หมั้นราชวงศ์ ๓ ตำรวจในทำจำลอง
 สัสตึกเกณฑ์เลขส่งให้หมื่นศรีสรเชษฐ หมื่นวิเศษสรชาญ คุมหัดเป็น
 ทนายชั้นกลางข้าง ๆ ละคน นายช่างชคช ๓ นายกองเป็นควาญ ๓
 เสมอควหน่ง ทนายชั้นกลางข้าง ๓ กรมช่างชคช ๓ ท้าย ๓ รวมเป็น ๓ คน
 ยนกระสุนนวงกกระบอก ๓ กระสุนโคก ๓๐ กระสุนปลาย ๒๐๐ รวม
 ๒๓๐ กระสุน หอกซัด ๓๐ แหวนซัด ๓๐ รวม ๒๐ เล่ม ینگคทของ
 ช่างละคอก แดงหน้า เขียวหลัง เป็นช่างหน้า ๓๐ ช่าง หลัง ๓๐ ช่าง
 รวมเป็นช่างปลาย ๒๐ ช่าง

ช่างกันในผูกเครื่องมัน ทนายเลอกถอยชคชกลางข้าง ๆ
 ละคน ๓ ชนหมื่นกองช่างนอกชคช ๓ ท้าย ๓ เป็นช่างซ้าย ๕ ขวา ๕ รวม
 เป็นช่างปลายกัน ๓๐ ช่าง

กองช่างอาสาชั้นนอก มีทนายถอยชคชกลางข้าง หมื่น
 ตำรวจกลางชชนายโชติราช นายไชยราช ตำรวจในเป็นทนายชั้นเสมอ
 ช่าง ๓ ชนหมื่นชาวกองช่าง (ชคช) ๓ ทนายชั้นกลางข้าง ๓ ไพร์นาย
 ช่าง (เป็นควาญ) ๓ รวม ๓ คน เป็นช่างซ้าย ๓๐ ขวา ๓๐ รวมช่าง
 กันนอก ๒๐

ช่างเครื่องมหาดเล็ก สำหรับพระสุพรรณศรี พระล้อมทองข้าง ๓
 สำหรับพระล้อมตะบัน พระโอสถสุบ พานพระชุตข้าง ๓ พระเต้าทองพระ
 เต้าเงินข้าง ๓ หม้อลงพระบังคน กาพระบังคนข้าง ๓ พระตะภาเงิน
 ไล่พระสุธารสข้าง ๓ พชนทอง พชนแพรข้าง ๓ พระแสงกระสุน พระ

แสงจ้าว พระแสงทอกข้าง ๑ พระกลดคแตก พระกลดคฝนข้าง ๑ พระสมุท
พระกระทานชนวนข้าง ๑ พระบันไดของเสวยข้าง ๑ รวมเป็น ๑๐ ข้าง
มหาดเล็กเชิญเครื่อง ทำหุ้มแพรกำกยเครื่องถวาย

หลวงพรหมบรรณ ขลุ่ยสรีรภักดี ขลุ่ยสมุทพิमान ขลุ่ยประธาน
มณฑลเพชร สนมทหารแต่งจำลองกยเขียนลายรง ขวาพนแต่ง ซ้ายพนค้ำ
แสดหลวงราชา หลวงทิพรราชา กรมช่างคุมหม้อจำเขี่ยมกรม
ช่าง เครื่องมือสำหรับช่างปากไม้ ๓๐ (คน) คยเพลิงตัวละ ๒ คชก
ช่างขวา ๕๐ ซ้าย ๕๐ รวมเป็น ๑๐๐ ข้าง

ช่างพระประเทียบพลาย ๕ พิง ๓๓ รวม ๓๘ ข้าง

ช่างพระที่นั่งหลังคาทอง นายพควา นายขันขณูญา สัตการวอเชิญ
มา กรมช่างผูก นายท้ายช่าง (ช) คช ๓ ควาญ ๓
ช่างตั้งผูกเครื่องมั้น ทนายเลือกแสงบนค้ายคัลกลางช่าง ๆ ละ
คน เป็นช่างตั้งหน้า ๒ หลัง ๒

แสดช่างย่นใหญ่ เสมอช่างหนึ่ง ทนายบนกลางช่าง ๓ กรมช่าง
(ช) คช ๓ ควาญ ๓ รวมเป็น ๓ คน ย่นกระสุนนวงกกระบอก ๓ กระสุน
โคก ๓๐ กระสุนปราย ๒๐๐ รวม ๒๓๐ กระสุน หอกซัด ๓๐ แหวนซัด ๓๐
รวม ๒๐ เล่ม ดึงผูกทองดึงละคชก แดงหน้า เขียวหลัง รวม ๒ ดึง
เป็นช่างตั้งหน้า ๕ หลัง ๕ รวม ๑๐ ข้าง

แสดช่างประทกทแสดสงของพระคลังช่างหน้าแสดพระคลังช่างในสำหรับ
ไปตามเสด็จ ๆ นน 01/07/2564
ถ้าช่างหน้าพนักงานเจ้ากรมปลัดกรมถวายทูลพระ

๑. สั่งเวรกรมช่างจ่าย ถ้าช่างใน ๓ กราบทูลพระกรุณาสั่งทางว่า
 ให้สนม (พลเรือน) สั่งเวรชาววังเวรมหาศไทย ให้กรมช่างจ่าย
 กรมช่างจ่ายให้พนักงาน ๓ ยึดตราไว้แก่กรมช่าง จ่ายช่างกระบวน
 เสก ๓ แลนอกกระบวนเสก ๓ มากน้อยเท่าใด ผนวณ (มหาศไทย)
 ๒. ใ้เรียกทางว่ากรมช่าง ให้พลหัวเจ้าท่านสมุหนายกเอากราบทูล
 พระกรุณา

กรมม้าเกณฑ์มาผูกเครื่องทองคำ (พระที่นั่ง) ทรง ๑ (พระที่นั่ง)
 รอง ๑ ม้าแข่งในถอบนถอบทวน ค่ายชกแล่ง ซ้ายตำรวจ ๑ ขุนหมื่น ๕
 ขวาตำรวจ ๑ ขุนหมื่น ๕ รวมตำรวจ ๒ ขุนหมื่น ๑๐ เป็น ๑๒ ม้าแข่ง
 นอกถอบเกาทัณฑ์ค่ายชกแล่ง ซ้ายตำรวจ ๒ ขุน ๕ ขวาตำรวจ ๒ ขุน ๕
 รวมตำรวจ ๔ ขุน ๑๐ เป็น ๑๔ ถอบทวนค่ายชกแล่ง หมื่นพันซ้าย ๖
 ขวา ๖ รวม ๑๒ รวมแข่งนอก ซ้าย ๑๓ ขวา ๑๓ เป็น ๒๖ ม้า

มาทศ (๑) ขุนถอบถอบทวนค่ายชกแล่ง ขุนนกกไฟรวงผูกข้างมาทศละ
 กระบอก ซ้าย ๘ ขวา ๘ รวม ๑๖ ม้า

ม้าสวนทางไ้หน้ากระบวนแห่ค่ายชกแล่ง ซ้ายหมื่นเทพสารถิ ๓
 ขวาหมื่นพาชไชย ๑ รวม ๒ ม้า

ม้าใช้ (กระบวน) หลังค่ายชกแล่ง หมื่นไกรสรแมนซ์ ๓ หมื่น
 แสนใจเพชรซี่ ๑ รวม ๒ ม้า

ม้านำเสกค่ายชกแล่ง ขุนโม่ปลานซ์ ๑ ขุนสท้านปลแสนซ์ ๑
 รวม ๒ ม้า

รวมกระบวนมา ๖๐ มา พันเอก (มหาดไทย) ไต่เรียกหาว่า

สั่ง พลโทเจ้าท่านสมุหนายกกราบทูลพระกรุณา

แลขณสเรนทรวชิตคุมฉพายบ้านใหม่ ๕๐ ขนอภัยเสนาคุมฉพาย

ไพธเวียง ๕๐ รวม ๑๐๐ คน หลวงเทพา (สัสดี) คุมเลขเรือกงเรือ

กันซ้าย ๕๐ คน หลวงศรีภาพัสมต (สัสดี) คุมเลขเรือกงเรือกันขวา

๕๐ คน รวม ๑๐๐ คน ถอหอกถอพร้า (เป็นกระบวน) ท้ายพระ

ที่นั่ง ๒๐๐ คน

แลสัสดีเกณฑ์ยกเอาเลขฉพายเรือกงเรือสองตอน เรือศรีผาแดง

เรือหนึ่งกราย เรือเจ้าหากกรมมีได้ ห้ามป้องกันในซ้ายขวา แลส่งใน

เครื่องนมัสการ คุม

แลหมื่นนรินทร์เสนี หมื่นศรีสหเทพ เกณฑ์ชนหมื่นตามรถสมเด็จพระ

พระเจ้าลูกเธอ (แล) พระเจ้าลูกเธอ ๑ รมเสด็จขึ้นไปพระพุทธรูปาท เจ้า

กรม ปลัดกรมฝ่ายทหาร ขุนพิไชยนราชนราชาจารย์เจ้ากรม ๑ หมื่น

มณเฑียร (รถ) ปลัดกรม ๑ รวมฝ่ายทหาร ๒ ฝ่ายพลเรือน ขุน

ราช (รถ) ขานบรรณรักษ์ เจ้ากรม ๑ หมื่นรัตนภูบาล ปลัดกรม ๑ รวม

ฝ่ายพลเรือน ๒ รวม ๕ คน

แลรถพระที่นั่งทรงฯ ๑ เป็นพนักงานสัสดีรวม รวมกันรถ ๑

พระประเทียบ กรมหลวงพพิณมนตรี (๑) สนมตำรวจซ้ายขวาทำ

(๑) พระมเหสีของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์

(รด) ๓ รดพระราชทานพระสงฆ์ รดสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ รด
 พระเจ้าลูกเธอหลานเธอ รดฝ่ายทหารเป็นพนักงานตำรวจในชายขวา
 ตำรวจใหญ่ชายขวา ตำรวจนอกชายขวา ทหารในชายขวา สนม
 ทหารชายขวา อาสาหกเหล่า แลรดฝ่ายพลเรือนเป็นพนักงานมหาดไทย
 (นาท) ขุนราชอาญา (สมุหยาญชี) จตุสดมภ์ กรมช่างชายขวา
 กรมสรรพากรใน กรมสรรพากรนอก กรมล้อมวัง ไต่ท่า แลกระษัตริ
 ชักรดนั้นกรมนาได้จ่าย

อึ้งโค (แล) เกวียน (นัน) พันจันทเวรทางเกณฑ์กรมการ
 หัวเมือง เมืองมโนรมย์ ๓ เมืองไชยนาท ๓ เมืองสิงห์บุรี ๓ เมือง
 สรรคบุรี ๓ เมืองอ่างทอง ๓ เมืองอินทร์ ๓ เมืองพรหม ๓ เมือง
 ลพบุรี ๓ เมืองสระบุรี ๓ แขวงลี้ตศ (๑) ให้เอาโค (แล) เกวียนมาบรรทุก
 สิ่งของข้างหน้าข้างใน ของเครื่องเล่น (มหรรคพ) ของคอกไม้เพลิง
 ของแสงสรรพยทุก ขึ้นไปพระพุทธรูปตามบัญชี (เจ้าพนักงาน) ข้าง
 ใน (คือ) หมันเทพชนก หมันราชชนก (แล) เจ้าพนักงานข้างหน้า (๒)
 (แแต่จำนวนเกณฑ์) จะเป็นเมืองใดมากน้อยเท่าใดจำมิได้ ถ้ามิได้
 โคเกวียน กรมการแขวงเอาเงินมาให้เจ้าพนักงานชำระโคเกวียน แล
 เงินค่าโคเกวียนทงน กรมการแขวงเรียกเอาแก่ราษฎรเสมอเรือน ๓

(๑) แขวงลี้ตศอยู่ในจังหวัดกรุง ฯ คือแขวงรอบกรุง ๑ แขวงเสนา ๑ แขวงอุทัย ๑
 แขวงนคร ๑ รวมเป็น ๔ แขวง

(๒) ตรงนี้ต้นฉบับเห็นจะตกชื่อเจ้าพนักงาน

อนึ่ง หม่อมรัตนรัตน์ พนมเทพราช ฝ่ายทหารเกณฑ์ชั้นหมื่น
 ไพรี ถ้อยหนักไพร่ และฝ่ายพลเรือน หม่อมศรีสวัสดิ์เทพ พันพดุมเกณฑ์
 ชั้นหมื่น สัสดีเกณฑ์ไพร่ถ้อยหนัก กองร้อยคอยเหตุดุ ๓๐๐ คน
 วิชาชั้นนอก ห่างพระตำหนักออกไปทาง ๓๕๐ เส้น ๓๐๐ เส้น ๕๐ เส้น
 ๓๐ เส้น ๓๐๐ คน ๓๐๐ คน ๕๐ คน ๓๐๐ คน ๕๐ คน ๓๐๐ คน
 ท้องแฉ่งกอง ๑ หัวขลุ่ยวงวากกอง ๑ คีลาตาคกอง ๑ ท้ายเขาคอง ๑
 พหลวงกอง ๑ กองตระเวน (อีก) ๕ กอง ตั้งอยู่หน้าของบึงกอง ๑
 หนองสามสีบึงกอง ๑ ข่าไม้แฉ่งกอง ๑ เขาคินกอง ๑ ทุ่งคีลาตาคกอง ๑
 กองคอยเหตุดุ ๒ กอง ตั้งอยู่หน้าขลุ่ยวงวากกอง ๑ หนองคณชฎกอง ๑ กอง
 ตั้งเชิงเขา ๒ กอง เส้หมอกกอง ๑ ทหารนาย ๑ ไพรีถ้อยหนัก ๑๐ พลเรือน
 นาย ๑ ไพรีถ้อยหนักถ้อยหนัก ๑๐ รวมเป็นกองละ ๒๒ คน เลขกอง
 คอยเหตุดุกองตั้งทั้งนศระเวนบรรจบถึงกัน พนักงานตำรววจในซ้ายขวา
 ผู้อยู่เวรไต่ตรวจตราเอากราบพลพระกรุณา ฯ
 อนึ่ง ถิ่นทรงพระกรุณาฯ ให้เอาช่างบรรทุก ๒ เทยว กรมช่าง
 เกณฑ์ชั้นหมื่นคนไพรีถ้อยหนักถ้อยหนัก พนักงานแต่งนายรองมาตั้ง
 คำน ห้ามมิให้ช่างกลับ อยู่ที่หน้าคณชฎกอง ๑ พหลวงกอง ๑
 พนุกยุงกอง ๑ รวม ๓ กอง กอง ๑ (มี) นาย ๑ นายรอง ๑ ไพรี ๒๐
 รวม ๒๒ คน

อนึ่งตอกไม้เพลิง เครื่องเล่นทั้งปวง สำหรับสมโภชพระพุทธรูป
 (นั้น) เป็นพนักงานพนักงานไต่ตรวจตราเอากราบพล

๓ การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่

อนงตามทเสด็จไปพระพักตร์ (๑) เมืองลพบุรี (๑)

เมืองเพชรบุรี นครบาลเกณฑ์รักษากรุง ฯ

กรมล้อมพระราชวัง พระเพ็ชรพิไชยตั้งกองชุมนุมอยู่จวนท้องสนาม

กลาง ขุนหมื่นคุมไพร่รักษาข้อมเชิงเทินรอบพระราชวังกรม ๓

กรมวังนอกอยู่ที่มคทายาววัง หลวงราชฤทธานนท์ หลวง

นันทเสน ขุนหมื่นชาววังนอก เหล่า ๑

กรมวังเกณฑ์ ขุนอินอาณา ๓ ขุนเทพสุภา ๓ ขุนพรหมสุภา ๓

(ตุลาการศาลกรมวัง) ๓ คน อยู่จำหล้อประตูท่าสียเบือ (เหล่า ๓)

แล (พนักงาน) อยู่รักษากรุง ๓ บริเวณนอกทห้าม ตั้งกองชุมนุม

๓ กอง ตั้งกองรักษาจำหล้อแตรบริเวณในกรุงตามอำเภอ ๘ กอง บริเวณ

นอกกรุงตามอำเภอ ๘ กอง รวม ๑๖ กอง เป็น (คือ)

ขุนสีศักดิ์ ๓ ขุนสารวัตร ๓ นายตำรวจชาย ๓ นายพ้อมรง ๔

นายขณูชกลาง ๑ รวม ๘ นาย ไพร่สม ๘๐ รักษาผู้ร้าย ๘ คุก

รวม ๘๘ คน

พระยายมราช ๑ หลวงขุนหมื่น ๓๐ เสมียนตนาย ๒๐ ไพร่สม

กำลัง ๒๐๐ รวม ๒๓๑ คน ตั้งกองขัตตาทพ้อยท้องสนามหน้าพระสัพ (๒)

เพลากลางคนไปบริเวณตรวจตราที่วังกรุง ฯ

(๑) ทั้ง ๓ แห่งนี้เป็นที่เสด็จประพาสเนื่อง ฯ

(๒) ท้าว หน้าพระสัพ ตรงนี้ จะเป็นตรงไหนสงสัยอยู่

01/07/2564

หลวงรองเมือง ๑ เสมียนทนาย ๓๐ ไพรีสม ๕๐ รวม ๖๑ คน
ตั้งอยู่ข้อมเพ็ชรบางกระบือ แลไปตระเวนตรวจตราอำเภอทหาร

ขุนเทพผล ๑ เสมียนทนาย ๗ ไพรีสม ๓๒ รวม ๔๐ คน ตั้ง
อยู่ณจำหลัอตะพานลำเหยย ตระเวนอำเภอพลเรือน

(กองตระเวนกรมเมือง) ตั้งกองรักษาจำหลัอ แลตระเวนใน
กรุง ฯ ๔ อำเภอ ขุนญี่สารบุรี ๑ หมื่นญี่สารบุรี ๑ ขุนวิจารณ์ภกร ๑
ขุนตระเวนรักษา ๑ หมื่นจักรยวิบาล ๑ ขุนภักดีภวกล ๑ หมื่นภักดี
ภวกล ๑ ไพรีสมนายละ ๓๐ คน รวมนายไพรี ๘๘ คน

(กองตระเวนกรมเมือง) ตระเวนนอกกรุง ฯ ตามพนักงาน ๔
อำเภอ ขุนนครภักดี ๑ หมื่นนครภักดี ๑ ขุนจ้านงบุรี ๑ หมื่นจ้านง
บุรี ๑ ขุนแฉ่วภวกล ๑ หมื่นแฉ่วภวกล ๑ ขุนไชยวิบาล ๑ หมื่น
ไชยวิบาล ๑ ไพรีสมนายละ ๓๐ รวมนายไพรี ๘๘ คน

รวม (พนักงานในกรุง ฯ เกณฑ์รักษาพระนคร) นาย ๖๑ ไพรี
๕๒๒ คน เป็น ๕๘๓ คน

อนงมัตราธิบดีสงให้หาผู้ครอง (แล) ผู้รงเมือง (คอ) เมือง
วิเศษไชยชาญ ๑ เมืองอินทบุรี ๑ เมืองพรหมบุรี ๑ (เมืองสิงห์บุรี)
เมืองสรรค (๑) ๑ เมืองนครไชยศรี ๑ เมืองสพรรณบุรี ๑ เมืองราชบุรี ๑
รวม ๘ เมือง เข้า (มา) บรรจบอยู่รักษากรุง ฯ ใต้ตระเวนทางเรือ
รอบกรุง ฯ ๘ ลำ เป็น (จำนวน) นาย ๘ ไพรีเมืองละ ๕๐ คน รวม
เป็น ๔๐๘ คน

(๑) ในต้นฉบับเขียน เมืองสรรคบุรี สันนิษฐานว่าจะเป็นสรรคบุรี.

กรมทำซ้ายขวาเกณฑ์แบ่งอยู่รักษากรุง ฯ รักษาจำหลั้อตระเวน
บรรจบถึงกันตามอำเภอ เป็น (คือ)

ขุนทองสือ ขุนทองสมุท อำเภอเงิน (รักษา) แคว้นจนถึงประตูเงิน
ขุนโกษาอิศหาก ขุนราชเศรษฐี อำเภอแขก (รักษา) แคว้น
สะพานประตูเงินถึงวัดนางมุก เลี้ยวลงไปถึงประตูใต้กาญจน์

สอรรพระว่า (๑) วิประวาชี อำเภอพราหมณ์เทศ (รักษา) แต่หน้า
วัดนางมุกมาวัดอำแม่ ทั้งฉะกุกุญไปลงเสาชิงช้า กองตระเวนกรมทำ
กอง ๑ นาย ๑ ไฟร์ ๑๐ คน ๖ กองรวมเป็น ๖๖ คน

ขุนโรงขุนศาลอยู่รักษาของจำหลั้อตามหน้าที่ทุกกรม แลเจ้ากรม
ปลัดกรมนอกกว่าน แบ่งไว้ประจำการรักษาที่เสด็จออก รักษาที่มคทาย
รักษาโรงแสง รักษาคลัง รักษาฉาง รักษาศาลาลูกขุน ตามพนักงาน
ทุกกรม

ข้าราชการผู้อยู่ทั้งนี้ พนักงานเสมียนตรากรมพระนครบาลได้
เรียกขัญชี่ เข้างบสั่งให้ ฯ พณ ฯ หัวเจ้าท่านสมุหนายก แลผู้อยู่ประจำ
การกรุงฝายทหาร (นั้น) พันเทพราชเรียกขัญชี่สั่งให้พณหัวเจ้าท่าน
สมุหพระกลาโหม (แต่ก่อนเสด็จ) ครั้นเสด็จไปแล้ว ข้าทูลลออง
ธลพระบาทผู้อยู่รักษากรุง ฯ บอกรเข้าไปยังทัพหลวง

แลการทหารซึ่งหมันนรินทร์เสนี่ พันเทพราช พันทิพรราช พัน
อินทราช พันพรหมราช กระเกณฑ์ทั้งนี้ เอาว่าแก่สมุหพระกลาโหม
พระสุรเสนา หลวงธรรมไตรโลก หลวงเทพอรชุน ฝ่ายพลเรือน

(๑) ต้นฉบับเขียนอย่างนี้ จะถูกฤที่ถูจะเป็นอย่างไร หาทราบไม่

เวรซ้ายเวร ๑

หมื่นศรีสวัสดิ์ ๑ นายเทศนายเวร ๑ นายจ่ารง ๑ รวม ๓ คน
 นายขัน ๑ นายเส้นที่ ๑ นายสรวิไชย ๑ หุ้มแพร ๓ รวม ๖ คน
 รวมขวาซ้าย ๑๒ คน พนักงานรวมกัน

เข้า ๒ วัน ออก ๒ วัน ขวาเป็นเวรรับส่งข้างชน ซ้ายเป็นเวรรับส่ง
 ข้างแรม ถ้ามการสงครามข้าศึกยกล่วงเข้ามาถึงในขอบเขตเขตเสมา
 แลมหตเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม คุ้มหนึ่งพระพทอบาทแลเมือง
 ลพบุรี เพลาค่ำให้เข้ามานอนเวรประจำของทั้ง ๔ เวร แลนายกวค
 นายจันมชอ พนักงานรวมกัน พระแสงกันหย่น พระแสงกฤช พระ
 ถ่วม พระสุพรรณศรี ฉาเช็ดพระพักตร์ เครื่องสร้างพระพักตร์ เครื่อง
 พระลำอาง พระสุคนธ์ ฉลองพระบาท สิ่งของในห้องเครื่องขวา

นายสนิท นายเล่ห์อาวธ พนักงานรวมกัน พระแสงดาบไทย
 พระแสงเขนคัง อารพระกร นายไชยขรรค์ นายพลพิน พนักงาน
 รวมกัน พระแสงขบ พระแสงดาบขบ พระแสงกระบี่ พระแสงนาค
 พระแสงเหล็กเพลิง

นายขัน นายพลพ่าย พนักงานรวมกัน ขันสร้าง ฉาเช็ดพระเสโท
 พระเต้า หม้อลงพระบังคน พระโอสถ พระสธารสร่อน พระสธารส
 เย็น น้ำสรองรอน น้ำสรองเย็น เครื่องของควว เครื่องของเสวย เครื่อง
 สำหรับลงพระบังคน พชนผกมะขาม พชนทอง พชนแพร สหรัาย
 ทองแดง ดาดชุก พระโอสถสุบ ทมากกรก สรกา พระสุพรรณราช

นายจิตร นายสรวิชัย พนักงานรวมกัน พระแสงทอก พระแสง
งาว พระแสงทวน พระแสงธนู พระแสงเกาทัณฑ์ พระแสงกระสุน
พระแสงกลองสลัก ธารพระกร

นายสัจจินดา นายเสน่ห์ พนักงานรวมกัน พระชั้นษา พระ
สุพรรณบัตร พระศาสตราคม พระราชปฏิสันถาร พระตะกรุด พิสมร
พระสมุค พระกระตานชนวน

แลหีบหนึ่งท่ายพระที่นั่งอยู่ในห้องเครื่องขวาเป็นพนักงานชาวเครื่อง
ขวา เครื่องซ้ายอยู่ในห้องเครื่องเป็นพนักงานชาวเครื่อง (ซ้าย) ชาว
พระสมุค มีพระอักษร ห้ามพระอักษรไม่ กระตานชนวนแลคินสอแก้ว
คินสอเกรง คินสอคำ อยู่ในห้องเครื่องนั้นเป็นพนักงานชาวพระสมุค
เครื่องนมัสการแลชบสรง จีบสรง ข้างในสั่งออกมาเป็นพนักงานเวร
รับสั่งไครยถวาย แลเครื่องขบพระหัตถ์สนมรับมาต่อข้างใน สั่งให้
มหาดเล็กเวรรับสั่งถวายขบพระหัตถ์ แลสนมรับไปบูชา

ถ้ามหาดเล็กจะเข้ารับเวร ให้รับแต่เพลาย่ำ ๕ โมง ให้นายเวร
จำ หุ้มแพร ตรวจเครื่องคอกันไว้ ให้ครบตามซ้ายตามขวา แลสืบ
ถามเอาชื่อราชการไว้ ให้แจ้ง ผู้จะออกเวรไปให้บอกชื่อราชการ แลสั่ง
เครื่องตามซ้ายตามขวาคอกันจึงออกเวรไป แลให้หัวหน้านายเวร จำ
หุ้มแพร เผ้าคอยรับสั่งแลถวายเครื่องอย่าให้ขาดใดตามเกณฑ์กันไว้

นั่งยาม ๓ คำ หุ้มแพร เลวคอยรับสั่งเถ่าแก่ ออกมาสั่ง ยาม
สาม หุ้มแพร เลวคอยรับสั่งไซข้างหน้า ยามรุ่ง หุ้มแพร เลวคอยรับสั่ง

ข้างหน้า แลอ่านตรวจถวาย นิ่งยามนั้น ชาวที่นั่งด้วยทุกยาม ครั้น
 ทุ่มคิยาม ให้มหาดเล็กเข้าสั่งขี้ คกรวยด้วยทุกทีไปจนตี ๑๓ ทุ่ม แล้ว
 ให้ผู้นั่งยามคอยรับสั่ง ฟังปากเสียง แลคอยเหตุการณ ถ้าเกิดเพลิง
 แลเหตุการณชนเมือใดให้กำหนดทุ่มโมงไว้ ควรจะร้องกราบทูลพระ
 กรุณา ก็ให้ร้องกราบทูลพระกรุณาโดยเร็ว ถ้าเสด็จอยู่ที่ข้างในไกลอยู่
 จะร้องกราบทูลมิได้ ให้เร่งบอกเข้าไปให้ข้างในจะไต่กรายทูล

ถ้าเสด็จออกให้มหาดเล็กเฝ้าทูลละออง ฯ แต่หน้าแต่ซ้ายแต่ขวา
 พระที่นั่ง ห้ามอย่าให้เฝ้าไกลหลังพระที่นั่ง แลเฝ้าไซ้สอยในที่เสด็จ
 ออกให้คลานด้วยศอก ให้เฝ้าเป็นอันคืบกันออกมาตามผู้ใหญ่ผู้น้อย
 อย่าให้ผู้น้อยเฝ้าเกินผู้ใหญ่

ถ้าจะถวายเครื่องแลพระแสงให้ผู้น้อยส่งผู้ใหญ่อถวาย อย่าให้
 ผู้น้อยลวงผู้ใหญ่นไปถวาย ถ้าจะเชิญเครื่องแลพระแสง แลรับ
 คอพระหัตถ์ถกคิ ให้รับคิระษะเอางานเสี้ยกอน จึงถวายพระแสง ถวาย
 เครื่อง รัชเครื่อง เชิญเครื่อง พระแสงแลเครื่อง ถวายพระที่นั่ง
 ให้เอางานก่อนจึงเชิญ ถ้าเชิญพระแสงเข้ามาถวายแลตามเสด็จ อย่า
 ให้กลับคิมกลับปลายพระแสงเข้ามาคิพระที่นั่ง ถ้าจะเชิญพระแสงคาย
 พระแสงกระบี่คามเสด็จ ให้เชิญสองมือ ให้คิมลงไว้ข้างข่า อย่าให้
 ถอมมือคิขวพาคข่า คจแยกคายขนนาง ถ้าจะเชิญเครื่องแลคามเสด็จ
 ในท้องพระโรง แลที่เสด็จออกอยู่เสี้ยขุ่มพรมให้คูกเข้าคลาน อย่าให้คิน

ถ้าทรงตรัสสั่งประการใดมิได้จำเพาะชื่อให้หว่ามนรขันธ์ ถ้าหว่ามน
มิได้เผื่ออยู่ ให้นายเวรรขันธ์ ถ้าหว่ามนนายเวรมิได้เผื่ออยู่ ให้จำ
รขันธ์ ถ้าหว่ามนนายเวรจำมิได้เผื่ออยู่ ให้หุ้มแพรรขันธ์ อย่าให้ผู้น้อย
รขันธ์ล่วงผู้ใหญ่ ๆ รขันธ์แล้ว ให้แต่จำแต่หุ้มแพรไปตามศวรรราชการ
ถ้าทรงสั่งจำเพาะผู้ใหญ่ไปจึงไปตามรขันธ์ ถ้าแลทรงสั่งมหาดเล็กแล้ว
ก็ให้มหาดเล็กแล้วเร่งเสด็จ แต่เมื่อจะออกไปนั้นให้กราบลงสามที
แล้วคลานด้วยศอกถอยหลังออกไปจนสุดที่เผาแล้ว ถวายบังคมอีก
สามทีจึงวิ่งไป อย่าให้ชนชนวิ่งไปในที่เผา

อนึ่งเถาแก่จะมาสั่งราชการสิ่งใด ให้มหาดเล็กจดหมายไว้ แล้ว
อ่านให้เถาแก่ฟัง ถ้าเถาแก่ว่าชอบแล้วให้พิเคราะห์ดูในข้อรขันธ์ ถ้า
เป็นข้อพระราชทรัพย์แลเนือความข้อใหญ่ ก็ให้กราบทูลพระกรุณาตลอด
ก่อนจึงส่งไป ถ้าเป็นการเย็บเส็บ ก็ให้ส่งชาววังไปตามรขันธ์ ให้
จดหมายเวรชาววัง เวรมหาดไทย เวรกลาใหม่ ไว้ดังทุกครั้ง

ถ้าแลทรงสั่งให้เรียกทองเรียกเงินเป็นการเร็วนั้น ให้มหาดเล็ก
ไปเรียกเอาต่อชาววังผู้อยู่เวร ๆ ไปเรียกเอาต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหา
สมบัติมาถวาย ทรงพระกรุณาพระราชทานข้าทูลฉลอง ๆ เป็นการ
บุญ จดหมายรขันธ์ ๆ เสร็จไปให้พระคลังสุจริตทำตราให้ข้างใน ส่งเวร
ไปให้พระคลังวิเศษทำตราให้ข้างใน ส่งเวรไปให้ชาววังทำตราให้พระ
คลังมหาสมบัติ ถึงทรงพระกรุณาให้เรียกสิ่งของในท้องพระคลังทั้งปวง
เป็นการเร็วก็เหมือนกัน

อนงอย่าให้มหาดเล็กเวรมาแหวกแฉวงมองคข้างใน คบหาพดจา
กันเป็นอันขาดทีเดียว ถ้ามหาดเล็กจะเข้าไปวางพระแสงง้าวฉกทข้างใน
นั้นชาวททากย แลเผือกทรบเขาไปอย่าให้เขาไปแต่ผู้เดียว

อนงพระแสงง้าวทอกทข้างในแลพระแสงกระบี่ พระแสงดาบทรง
อยทข้างในนั้น เกอนหนึ่งสองเกอน ใหหวมมนนายเวรจำหุ่มแพร เชิญ
พระแสงค้ผลักเข้าไปกรวยทลพระกรรณผลักออกมาชำระ

อนงหม่อพระสุธารสชาน้ำเสวยเอามาส่งนั้น ให้มหาดเล็ก
พนักงานเทียบคแลวรบไว้ เอามาชวยคปากคิตราประจำเลียไว้ เมื่อ
เคิมพระเตาแลวให้ชิตราประจำเลียไว้ควย ทอทรงเรบกพระสุธารสจ
ให้แกคตราเปลอองถงแลวจงถววย ถ้าเสคจออกแลเขาทเสวยข้างหน้า
มหาดเล็กช่ายชวาเชิญเครของคงตามช่ายตามชวา แลวให้เขียนแผนท
ไว้ไปนอย่าง

ถ้าชอกฎกาชากการพระสังฆมราชราชาคณะอาพาธ อากการกรมพระ
ราชวงค์ ๑ ประชวร อากการเจ้าค่างกรมประชวร อากการช้ำทลลของ ๑ ช้วย
มหาสังกรานค้, พระราชพิธิ จันทร สุริย ช้าง มา เข้าม่าให้
กรวยทลพระกรรณ เป็นแผนักงานมหาดเล็กหุ่มแพรยามค้ำรบเอากกรวย
ทลพระกรรณ แต่อากการพระสังฆมราชราชาคณะ ช้ำทลลของ ๑ แล
อากการกรมพระราชวงค์ ๑ อากการเจ้าค่างกรม มหาสังกรานค้ พระ
ราชพิธิ จันทรอุปราคา ^{TUD}สุริยอุปราคา ช้างม่านนั้น ใหส่งหวมมน
นายเวรกรวยทล

ถ้าแต่งทพระบรรทมแลทเสด็จออกพระตำหนักพลับพลาแห่งใด ๆ
นั้น มหาตเล็กพนักงานเชิญพระแสงง้าวล่องไปทอดที่ ถ้าเสด็จออกทอด
พระเนตรเสือนั้น พระแสงหอกยังถอดฝักไว้ พระแสงง้าวถอดกลเม็ดไว้

อนึ่งถ้าเสด็จไปประพาส ถ้าแลตรงประพาสให้มหาตเล็กคอยรับ
พระแสงกระบี่พระแสงกายทรง ครนทรงรัตพระองค์แล้วจึงถวายพระ
ถนอยนั้น ทอดตรงเควของตนพระมาลาฝรั่งแล้ว จึงถวายพระแสงกายเขลย
แลฉลองพระบาท (ฉวยขาด) พระที่นั่งนั้นจะไคว่างพระล้อมหลังเจียก
พระสุพรรณศรีน้อย พชน ตามจิว หม้อตองพระบังคน เควของตน
ข้างตามเสด็จนั้น พระล้อมทอง พระเต้าหนึ่ง พระสุพรรณศรี
พชนทอง พระแสงหอก พระแสงทรง พระแสงกระสุน พระตะพาย
เงิน หีบหนึ่ง พระบันโตเควของ

อนึ่งมหตเสด็จ ๆ ทรงเรือพระที่นั่งศรีสภหลายพระที่นั่งกราบ เชิญ
เควของลงเรือพระที่นั่ง มหาตเล็กชาวเควของขวาไควเชิญ พระล้อมทอง
เงินบาทซึ่ง ๑ เงินสลึงซึ่ง ๑ เงินเฟื้องซึ่ง ๑ รวม ๓ ซึ่ง หีบหนึ่ง
ตองพระบาท, สนนพระหัตถ์, มหาตเล็กชาวพระสุมุค แลชาวเควของ
ซ้ายไควเชิญ พระเต้า หม้อตองพระบังคน กระถานชะนวน พระสุมุค
มหาตเล็กไควเวรไควเชิญ พระแสงกระสุน หีบพระโอสถ ชาวพระภษา
ไควเชิญตองพระภษา แลชาวพระแสงไควเชิญพระแสงง้าวลงหว่างเรือพระ
ที่นั่ง ชาวพระแสงบนไควเชิญพระแสงบนลงหว่างเรือ พระแสงบนยาว
ผูกกับเส้ากั้นยาหน้าหมอนบอก ๑ พระแสงบนสนวางข้างพระยภักชวาบอก ๑
ซ้ายบอก ๑ รวม ๒ บอก วางปากบอกไปท้ายเรือพระที่นั่ง วางไว้อิศรา

ถ้าข้างในลงเรือด้วย แลให้หัวหมื่นนายเวร ๆ รัยสั่งลงเรือพระ
 ทนงคน ๓ กับชาวแสงชนคน ๓ แลชาว (แสง) นนถอยบนสำหรับมือ
 แลกระสุนคอยห้ามคำห้ามส่ง แลมหาดเล็กนั้นได้เรียกกระยะทางแลหา
 ว่าวเรือผู้ระชกจะนำจะตามเสด็จนั้น แลข้าราชการซึ่งตามเสด็จไปนั้น
 ถ้าทรงพระกรุณาตรัสถามจะใดก็กราบทูลพระกรุณา แต่กระยะทางนั้น
 ให้กราบทูลตามระยะจนถึง แลให้ระแวงระวังคแลทักทายห้ามปราม
 อย่าให้เรือออกกระบวนปั่นลั่นแปลกลบปลอมใด ลงท้ายเรือพระทนงนั้น
 ชาวพระภษาคน ๓ หุ้มแพรเวรว่างเวรคน ๓ ให้ตรวจตราเครื่องท้ายเรือ
 พระทนง แลคอยรัยสั่งถวายเครื่อง ถ้าเห็นมีคนต่ำส่งให้ ยิงด้วยกระสุน
 แลมหาดเล็ก จำ หุ้มแพร เลว ซึ่งจะล่องไปรัยเสด็จ ให้เรียก
 ทางว่าวข้าราชการทั้งปวงไว้รัยเสด็จ ถ้าแลข้างในมิได้ลงเรือด้วย ให้
 หัวหมื่น นายเวร จำ เวรรัยสั่ง ลงหมอบเฝ้าหน้าพระทนง ให้หุ้มแพร
 เวรรัยสั่งลงหน้าเรือ

อนึ่งถ้าทรงเรือพระทนงถึงเป็นพยุหยาตรา มหาดเล็กชาวเครื่อง
 ขวาได้เชิญพระล่วมกุดัน พระสพพรรณศรีปากแฉก ไปวางข้าง
 พระทนงนั้น แลมหาดเล็กชายเชิญพระแสงหอกซัดผูกเรือพระทนง
 ให้มหาดเล็กชาวเครื่องซ้ายขวาเชิญพานพระขันหมาก หีบหนึ่ง พระ
 เค้า หม้อแลเครื่องลงพระบงคน พระสมตกระทานชะนวน ลงตั้ง
 ข้างท้าย ตัวชาวเครื่องลงรักษาไปด้วย ให้หัวหมื่น นายเวร จำ
 หุ้มแพร ผู้ลงเรือพระทนง ๑๐ นุ่งส่มยกถ่าย หุ้มเสื้อครุย ไล่พอกเกี้ยว
 ตามบนทาศักดิ์ ตะพายกายตามตำแหน่งหัวหมื่น นายเวร นุ่งข้าง

แกร์คอยรับสั่ง แลทูลระยะทาง ถวายเครื่องข้างละสองคน มหาคเล็ก
 จำ หุ้มแพร เลว ถอพระแสงดาบ ๓ พระแสงเขน ๓ พระแสง
 หอก ๓ นั่งกลางตามพลำคาน เป็นแถวตรงหน้าพระที่นั่งออกไป แล
 ถอพระชนทอง ๓ พระแสงหอกง่าม ๓ พระแสงง้าว ๓ อยู่ท้ายพระที่นั่ง
 ตามพลำคาน ครั้นถึงฉนวนที่ประทับแล้ว ถวายฉลองพระบาท แลเชิญ
 เครื่องขึ้นไปตามเสด็จ แลมหาคเล็กซึ่งล่องไปรับพระแสง เปดอง
 เครื่องแล้วถวายพระแสง ทรงฉลองพระบาท

อนึ่งถ้าเสด็จไปจตุรทิศพระวรวรชานัน ให้มหาคเล็กลงหน้าเรือ
 พระที่นั่ง เชิญพานเข้าตอก พานตอกไม้ ชาวพระแสงเชิญหน้าเพลิง
 เหล็กเพลิง ลงหน้าเรือไป ครั้นเสด็จถึงวัดนมัสการแล้ว ให้มหาคเล็ก
 ถวายเหล็กเพลิง ครั้นทรงแล้วเอาเทียนใส่โคมเงินเลี้ยงเพลิงไปถวาย
 ณวัดที่ ๒ ที่ ๓

อนึ่งถ้าตั้งการพระราชพิธีเครื่องมหาคเล็กชาวเครื่องซ้ายเชิญ
 พระเศวตเบญจคัพย์ พนักงานรับพานพระชันษา พานพระสุพรรณบัตร
 ต่อเถาแก่ไปตั้ง เกณฑ์มหาคเล็กให้เฝ้ากว่าจะเลิกการ

อนึ่งถ้าจะเชิญพระบรมศพออกไปสู่พระเมรุ ให้มหาคเล็กนุ่งลาย
 หุ้มเสื้อครุย ใส่พอกเกี้ยว เชิญพระแสงแท่นพระบรมศพ นำแท่นหน้า
 พระแสงหอกนารายณ์ชक्रุฑา ๓ พระแสงหอกค้ำแก้ว ๓ พระแสง
 ดาบเขลย ๓ พระแสงดาบเขน ๓ รวม ๕ แท่นหลัง พระแสงหอกง่าม ๓
 พระแสงง้าว ๓ แลแท่นเสด็จของหลวง หัวหมันนายเวรจำหุ้มแพร นุ่งส้ม
 ยกถวาย หุ้มเสื้อครุย ใส่พอกตะพายดาบแท่น แลพระแสงซึ่งแท่นหน้า

พระแสงหอกขวา ๒ พระแสงเขน ๓ พระแสงดาบชโย ๓ แห่หลัง
 พระแสงง้าว ๓ พระแสงหอกง่าม ๓ แลมหาคเล็กเชิญพระล่วมกทัน
 พระสุพรรณศรีประคองพลอย แลเครื่องท่งปวงตามเสด็จ ครนถง
 พระเมรุแล้ว ถ้าเสด็จอยู่ที่พลับพลาที่ข้างหน้าใหม่หาคเล็กคอยรับสั่งเฝ้า
 ไซ้สอย รับสั่งจะถามก็ช่วยพระสงฆ์สวดคัมภีร์ไต่ถามน้อยเท่าใดให้ตามไว้
 ถ้าจะถวายพระเพลิงพระบรมศพ ครนเบิกพระโกษชูออกแล้ว ให้
 มหาคเล็กถวายเครื่องพระชำระ มะพร้าวแก้ว สัพระทนต์ น้ำมัน
 มะกรูด ส้มข่อย สนมรับต่อข้างในมาสั่งให้มหาคเล็กถวาย แลเครื่อง
 ชำระพระหัตถ์นั้น มหาคเล็กรับมาต่อเถาแก่มาถวาย แลวมหาคเล็ก
 ถวายหน้าเพลิง เหล็กเพลิง แลเทียนฉลของพระหัตถ์ เทียนจุดเพลิงนั้น
 หมั้นเทวาทิศเบิกมาสั่ง ครนถวายเหล็กเพลิงแล้ว สนมไต่ถวายไม้
 เชื้อเพลิงชยนำพิมเสนให้ทรงจุดเพลิงก่อนจนทันแลอุปด้วยเทียนเพลิงนั้น
 สั่งให้หมั้นเทวาทิศไล่โคมเลียงเพลิงไป ให้สัมเด็จพระสังฆราช
 จุดอกไม้เพลิงเพลาค่ำ ครนรุ่งขึ้นแล้วเสด็จไปคยเพลิงแลเก็บ
 พระอรุณน เครื่องพระสุคันธ นำมะกรูดส้มข่อยพนักงานสนมรับมาต่อ
 เถาแก่ นำหอมพนักงานสนมพรวบมาต่อเถาแก่ สั่งให้มหาคเล็ก
 ถวาย ครนแจ้งพระรูปแล้ว พระสงฆ์จะไต่สวดคัมภีร์ไต่ถามน้อยเท่าใด
 ให้เรียกทางว่าวสังฆการีไว้ จะไต่กรายทูลพระกรุณา

๕ ตำราหน้าท้าวท

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ราชการพนักงานในชาวท้าวช้ายขวา
 ได้ผลกเปลี่ยนกันเข้า ๒ วัน ออก ๒ วัน นั่งยามตามเพลิงในท้าวหน้า
 แล้วอยู่คอยรับส่งทวอยมหาดเล็กทงกลางวันกลางคืน ถ้ามีการสงคราม
 ข้าศึกยกถ่วงเข้ามาถึงขอบเขตเสมา แล (เสด็จ) พระราชดำเนินไป
 ประทับแรมคจหนงพระพทชบาท เมืองลพพรรนน์ เพลาคำให้เข้ามาอน
 ระคมประจำชองทงช้ายขวา แลโตเกณทช้าวทเลวไปกำกับทวอยตำรวจใน
 ชาววังตรวจผู้อนเวรประจำชอง แลให้เอาไม้พลองเข้ามาเตรียมไว้ ใกล้
 ทเสด็จออก ๓๐ ๐ัน ๔๐ ๐ัน แลคิมคิบง บ่วงคสิองงทวอย ถ้าพระเจ้าลูกเธอ
 พระเจ้าหลานเธอ ทรงพระเยาวเสด็จออกมาชางหน้า ชาวทได้รบเสด็จ
 อิม แยก โดยเสด็จไปมา แลโตเกณทช้าวทเลวทสศยชอไปกำกับ
 ชาวพระศรี แลทเสด็จออกชุนนาง ได้ตักเตือนรักษาพระองค์ตั้งชวาลา
 ครนเพลาคำช้าวทเอาเพลิงจกชวาลา ตามเทียบตามโคมแลสสองเสด็จ
 ได้ห้ามคำสงปากเสียงในทเฝ้า

ถ้าชุนนางเฝ้าชนทให้คลานทวอยศอก แลให้ตั้งขวนพระโอรุ
 เงินสำหรับเจ้าคางกรม กะโถนคิบกสำหรับชุนนาง ถ้าแลกรมพระราชวัง
 ขวร ๗ เสด็จเข้ามาเฝ้าชุน ชาวทได้ปลุชนพระยภรองพระกร แลออกไป
 รัชเชิญพระล่วม ขวนพระโอรุ พระสมต ค้อมมหาดเล็กแต่นอกประค
 ทลขแลคความเสด็จเขาไปตงในทเฝ้า แลคอยรับส่งไซสอยทวอย ห้ามชย้า
 ใหมมหาดเล็กพระราชวังขวร ๗ มหาดเล็กเจ้าคางกรมเข้ามา แลช้าวท

ไ้รักษาประตูที่ ๆ ข้างหน้าแลไ้ว่ากล่าวรักษาองค์ ไ้ห้ามปรามปาก
เสียง นก กา กบ อึ่ง ถ้าไม่เส้ก็ให้ออกขุนนาง แต่ทอ้งพระโรงไป
จนในแฉงในลัขแล ชาวที่ไ้ห้ามปรามปากเสียงต่ำสูงมิให้แปลกปลอม
แต่ทอ้งพระโรงไปจนประตูระเนียบค นอกกระเนียบคออกไปเป็นพนักงาน
ชาววัง

ถ้าแลพระที่นั่ง พระตำหนัก ที่เส้คจ ๆ อยู่ สิ่งใดชำรุดหักพัง
ฝ่นร่วสาค แดคส์องนั้น ชาวที่ไ้สั่งเส้คแลว่ากล่าวให้เจ้าพนักงานทำ
ถ้าแลทช่างในสิ่งใดชำรุด แลทรง ๆ จะให้ทำชนใหม่ก็ แลแต่งที่
ยักย้ายผันแปรประการใดก็ เผ้าทออกมาสั่งชาวที่ ๆ ไ้สั่งให้เจ้า
พนักงานทำ ชาวที่ไ้คุมเจ้าพนักงานเข้าไปก็เผ้าทคแลให้ทำ แลให้
ตรวจตราคแลชาวที่พระบรรทม เขาะ ม่าน พรหม เสื่อ แต่งที่
พระบรรทมที่เส้คจ ๆ ออก

ถ้ามีพระธรรมเทศนาอัครา พระมหาชาติ แจง แลสวดพระพุทธ
มนต์ จำเรอญพระปริตคำหลวงนั้น อรรมาสน์ เคียงสวด ราวเทียบ
ราชวศร ระวังเชือก ผุกรูปตรา แกะผลไม้ แลทบกคอกไม้
คอกขัวพนักงานสัการจทำยกเข้าไปตงที่ แล เขาะ หมอน พรหม
เสื่อ, นนศุภรัตแต่ง แลถ่าน้ำกะโโดนนั้นพระคลังมหาสมบัติไ้แต่ง
ชาวที่ไ้คแล แลถวายเทียบประจำกณท์ แลรับเทียบทศราว ถ้า
เส้คจอยู่ เจ้าพนักงานจะเข้าไปตงมิไ้ ชาวที่ไ้รับเข้าไปตงแต่ง

ถ้าเสด็จทรงพระเสด็จใหญ่ไปข้างใน แลไปฉนวนน้ำ ดำรงใน
 มิไค้แท้ มหาคเล็กมิไค้ตามเสด็จนั้น ชาวที่สงอายุไค้เชิญเครื่องของ
 มหาคเล็กตามเสด็จ ถ้าเสด็จไปแห่งไค้เพลาคำเป็นทมิไค้แท้คยนั้น
 ชาวที่สงไค้คมตามเสด็จด้วยชาววัง ถ้าทรงเรือพระที่นั่งกงนั้น หลวงทพ
 สมบัติ หลวงเทพสมบัติ นุ่งสมบักลาย ห่มเสื้อครุย ใส่พอกเกี้ยว
 ขัดดาบลงท้ายพระที่นั่ง ถ้าทรงเรือแฉงแลเรือเข้านกประพาสบัว ชาวที่
 ไค้ลงท้ายเรือพระที่นั่งด้วย ทางเสด็จในพระที่นั่ง พระตำหนัก พลัษพลา
 เป็นทไค้เบคประคตทฉาก ชักม่านไซ ชั้นในเป็นพนักงานชาวที่ ชั้นนอก
 เป็นพนักงานชาววัง แลชักม่านไซที่ทรงเครื่อง ที่เปลืองเครื่องนั้น
 ชาวที่ไค้ชักม่านรับเสด็จ ชาววังไค้ชักส่งเสด็จ

ถ้าเสด็จไปประพาสโพนช้าง แลทอดพระเนตรจข้างจขลือใน
 ทลอมนน ช่างทnungกรมฝ่ายใน ช่างประเทียบนน ทรงสั่งให้เจ้ากรม
 ปลัดกรมชาวที่ ๆ สงอายุไปทำคต ถ้าแลทอดพระเนตรเลือ ครนเสด็จ
 ลงพลัษพลาแลว ขนรภษาหน้าทหน้าพลัษพลากรมฝ่ายในด้วย เจ้ากรม
 สนมพลเรือน ทหารในให้ถือหอก (ถอค) ผักไว้ทุกคน ตุงหนึ่ง
 พลัษพลาตรงเสื่อท้ายสระ

ถ้าเสด็จขนวัตแลประพาสถ้าเขา ประพาสสวนผลไมตุงหนึ่ง
 ประพาสมะม่วง กรมฝ่ายในแลพระสนม โดยเสด็จ ๆ ด้วยนั้น ชาวที่
 สงอายุไค้เข้าไปแท้เสด็จ ตามเสด็จ รัยสั่งไซ้สอยในทประพาส แล
 ไหระวงรภษาพระที่นั่งอย่าใหม่เหตุการณ ไค้ ถ้าประพาสถ้าให้เรียกเทียบน

01/01/2564

เรียกคยสองเสด็จฯ ถ้าทรงให้ปลูกต้นไม้กระถาง แลเลี้ยงปลาทอง
 ปลาเงินในโกลพระที่นั่ง เป็นพนักงานชาวทไ้รักษาให้เหยื่อปลาคุณ
 ถ้ามเสด็จฯ ไปบำเพ็ญพระราชกุศล แลประพาสประทักษิณแรมแห่ง
 ไตๆ ชาวทไ้เกิดชกกันล่วงไปวัยเสด็จฯ คุณให้เจ้าพนักงานแต่งที่
 แลขังแคคแผงกำ ครนเสด็จฯ ถึงคยค้ำแผงขังแคคขังฝน (ให้มี)
 ไม้ต่างพลอง ๓๐ อัน ๕๐ อันไว้ ทไ้โกล แลไ้ตามเทียบตามโคมคยหนึ่ง
 เสด็จอยู่กรง แลไ้ตามเทียบยามในที่ข้างหน้า

ถ้าเสด็จขึ้นพระพุทธรูปเป็นพยุหยาตรา ไ้เกิดชกชาวทชายชวา
 ไปข้างพงคาข้างละคน ถ้าพระศัพ การสมโภชแลฉลอง มต้น
 กลบพฤกษ์ ชาวทไ้ขนทงทานต้นละคน ถ้าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 ทรงผนวชแลเสด็จไปประพาส โปนข้างนั้น ไ้เกิดชกชาวทไ้ไปคน ๓

ถ้าแลทรงฯ ให้ถาม สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ
 ชาวทไ้ตามไ้คุม ถ้าให้สงพระราชอาญา ไ้ไปเสื่อแลค ถ้าทรงฯ
 ให้จำ ชาวทไ้คุมค้วยตำรวจในตำรวจนอก, สนม ทหารใน ช้ายชวา
 แลสิ่งของอยู่ในห้องเครื่องชาวทไ้ เชิงเทียบเงินสำหรับเทียบยาม

บ้วนพระโอสถเงินสำหรับเจ้าต่างกรม แลพระแสงมีคตอก, พระแสง
 พระรา พระแสงส่ว พระแสงกยพระแสงชวาน พระแสงเลอย
 พระแสงข้ง หนึ่งกระเบน ไ้ล้นเสื่อ แลเชือกพวนสำหรับผูกขึงเข้า
 ประพาสห้วยประพาสธารนน ชาวทไ้ถววายแลผูกเชือกพวน

๒ ตำราหนาทศการวจ ^{๒๕๐}

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อน ขนบราชการกรมตำรวจในซ้ายขวา
 กรมตำรวจนอกซ้ายขวา ไต่ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรประจำของรัชการ
 ตามพนักงาน ถ้ามีการสงครามข้าศึกยกกองทัพเข้ามาขอขยับเขตเสมา
 แลเสด็จไปประทับแรมคฤหาสน์พระบาท เมืองลพบุรีนั้น เพลาคำให้เข้ามา
 นอนประจำของทงส์เวร แล (บรรดา) ประตูปะตูรอบพระราชวังนั้น
 ชาววังใดเกิดเหตุทนายตำรวจในไปกำกับรักษาประตูตามซ้ายขวา แล
 ประตูหน้าลานนั้น ให้หวหมันพันทนายกำกับทุก ๆ เวร แลตำรวจใน
 ซ้ายขวาใดกำกับชาววังเวรขยับเขตนอนเวรประจำของ ถ้าแลไม่เสด็จ ฯ
 ออกไต่ห้ามปากเสียงนอกพระราชฐาน ถ้าทรงพระกรุณาสั่งสิ่งใดเป็น
 การเร็ว ผู้รับสั่งให้ตำรวจในไป ถ้าทรง ฯ ให้ส่งพระราชอาญาผู้กระทำ
 ผิดไต่ส่งพระราชอาญาตามรับสั่ง ทรงพระกรุณาให้ประหารชีวิต
 ส่งไปกรมพระนครบาล แลไต่ ถอดรับสั่งไปเอากิจราชการแลข่าว
 คราวเป็นการเร็ว แลส่งพระราชอาญาณหัวเมือง
 อนึ่งเสด็จออกขุนนาง (เสด็จพระลาน) เจ้ากรมปลัดกรมเฝ้า
 ทูลของ ฯ ล้อมวงขยับนอกกำแพงนอกกระเนียบคนนอกแฉง เกณฑ์ให้
 หวหมันทงส์ตำรวจเลวรรักษาประตูกำแพงแก้วประตูกระเนียบคนแฉงลขแล
 ชนใน แลห้ามปากเสียงอย่าให้แปลกปลอมนแฉงขยับไต่ เพลาคำ
 ให้ทนายคชเขาคชเขายกประตูกำแพงแก้วประตูกระเนียบคนแฉงลขแลแลหน้า
 ลานตามซ้ายตามขวา ถ้าทรง ฯ ให้ถามส่งพระราชอาญาผู้ใด ๆ นั้น

ขุนตำรวจไต่รับสั่ง แล้วให้คุมเอาตัวผู้นั้นออกไปเสียจากที่เฝ้า ถ้าทรง
 พระกรุณาสั่งให้เอาตัวผู้ต้องจำต้องถามเข้ามาหน้าพระที่นั่ง ให้คุมตัว
 ผู้นั้นเข้ามา ถ้าทรงพระกรุณาให้หาผู้ใดเขาไปเฝ้าผิดเวลา แต่คนหนึ่ง
 ขนไปนั้น ให้เจ้ากรมปลัดกรมผู้อยู่เวรนั้นเข้าไปเฝ้า ปลัดกรมหัวหมื่น
 ทวีศกวย

ถ้าเสด็จ ฯ ไปทอศพระเนตรการมหรศพนัน เจ้ากรมปลัดกรม
 นุ่งสมบถลาย ห่มเสื้อครุย เจ้ากรมตะพายกระบี่ ปลัดกรมชกคาย
 หัวหมื่นตะพายดาบถอหอก ทวีศกาคคาย พันทนายนุ่งผ้าแกมไหมชาย
 ยามเกยวผาเกยวตะพายดาบแห่เสด็จตามกระบวนไป ครั้นถึงพลบปลา
 ทอศพระเนตรการมหรศพนัน เจ้ากรมปลัดกรมเฝ้าอยู่หน้าพระที่นั่ง
 แลหัวหมื่นทวีศกพนทนายนั้น เฝ้าล้อมวงอยู่หน้าฉานตามซ้ายตามขวา
 เป็นพนักงานขุนตำรวจคอยรับสั่งแลเบิกค้บ่าว ค้บมวย, ค้บปล้ำ, ค้บกลี
 โคน โครอย โคระแทะ โคนกระชมภา โคนยา

ถ้าเสด็จ ฯ ไปวัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นการปรกคินัน ให้เจ้ากรม
 ปลัดกรมนุ่งสมบถใหม่ห่มเสื้อครุยคาคคายแห่เสด็จ ฯ แต่ที่ประทับ
 พระเสลี่ยงไป หัวหมื่นถอหอกทวีศกตะพายดาบไปตั้งแห่นอกประตูคินัน
 มะเกลือทวยเครื่องสูง ครั้นถึงวัดพระศรีสรรเพชญ์แล้ว จึงเกณฑ์ให้
 หัวหมื่นทวีศกพนทนายตำรวจเลवलอมวงตามซ้ายขวา ถ้ามการฉลอง,
 การออกพระวรวงษา, การยวชนาคหลวงนั้น ให้นุ่งสมบถลาย ใส่เสื้อ
 ครุย คาคคายแห่ ถ้าออกวรวงษาเสด็จ ฯ ไปถวายขาศรพระณวัดพระศรี

สรรเพชญ์นั้น ขุนคำรวจ ปลัดคำรวจ ไต่เบ็ดประคูดใหญ่พระธรรมศาลา
เข้ามาชักพระออกมาให้ชาทลลอลอง ๑ ถวายบาตร ถ้ามพระมหาชาติ
ของหลวงนั้น เจ้ากรมปลัดกรม ซึ่งอยู่เวลานั้นได้ถวายพระทวยเทียน
ประจำกณท์ มหาคเล็กถวายเทียนฉลองพระศตถกกณท์

ถ้าเสด็จไปทอดพระเนตรช่างผัดพานสนาน การแห่สิ่งใด ๆ นั้น
เจ้ากรมปลัดกรมมุ่งสมบักลาย ไล่เสื่อครุย คาคคาย แห่แต่ที่ประทับ
พระเสด็จไป แลห้วหมื่น ควสี พันทนาย ตั้งแห่แต่่นอกประตูพรหมทวาร
ถวายเครื่องส่ง ครั้นเสด็จถึงพลับพลาแล้ว เจ้ากรมปลัดกรมห้วหมื่น
วิ่งออกไปเฝ้าทอ้งสนามนอกกำแพง ขุนคำรวจไต่ค้อยรับส่งแลเกณท์
ให้ตั้งประรำช่าง ห้ามปรามตามซ้ายขวา ถ้าทรงพระกรุณาให้เร่งช่าง
เร่งเกณท์แห่ ขุนคำรวจไต่รับส่งแล้วให้ห้วหมื่นไปเร่ง

ถ้าเสด็จไปทอดพระเนตรเสื่อตระวางท้ายสระนั้น เจ้ากรมปลัดกรม
มุ่งผ้าไหมเกยวผ้าเกยว ถอดออกแห่เสด็จแต่พระที่นั่งทรงขึ้นไป ครั้น
เสด็จชนพลับพลาแล้ว เจ้ากรมปลัดกรมชนรักษาหน้าทหน้าพระที่นั่ง
ขุนคำรวจไต่ค้อยรับส่ง แลสับพระราชโองการ แลให้ห้วหมื่นชักหุ่น
ลือเสื่อ แลห้วหมื่นควสี พันทนายรักษาหน้าทตามซ้ายตามขวาให้ถอด
ผกหอกออกไว้ทุกคน

ถ้าเสด็จเป็นการปรกติเป็นกระบวนประพาสแลทอดพระเนตร เสื่อ
แห่โตนั้น มุ่งผ้าแถบไหมห่มเสื่อหน้าวเกยวผ้าเกยว ถอดออกแห่
ตามกระบวน ครั้นเสด็จถึงพลับพลาแล้ว เจ้ากรมปลัดกรมห้วหมื่น

01/07/2564

ทวิศพนทนาย ขนรภษาหน้าทศอวยรบสัง กุขหนึ่งตรงเสื่อท้ายสระ
 เสด็จทรงพาหนะพระที่นั่งสิงโต แลเสด็จด้วยฉลองพระบาทกิติ ทรง
 ครัสสังประการใดมิได้จำเพาะชอ ถ้าแต่ในพระราชวัง เป็นพนักงาน
 ขาววงรบสัง นอกพระราชวังพนักงานขุนตำรวจได้รบสัง

ถ้าทรง ว่าวเพลาเข้าเพลาเย็นนั้น เจ้ากรมปลัดกรมผู้ย่อยเวร
 เข้ามาคอยกราบทูลพระกรุณาด้วยลมกลาลมอ่อน ครั้นเสด็จไปทรงว่าว
 เจ้ากรมปลัดกรม ซึ่งย่อยเวรประนมมือแห่เสด็จไปจนถึงลานทรงว่าว
 ณสวนกระต่ายแล้วเฝ้าคอยรบสัง ครั้นวงราว (คือวงรอก) เรียบ
 ทวิศพนทนายตำรวจเลวขึ้นไปวงราว แลเกณฑ์ให้คอยค้าสายบ้าน ถ้า
 พานว่าวยกเข้าคอกเข้ามานั้น ให้เข้าขัญชกรายทูลพระกรุณาตามชอ
 ทุกครั้ง

ถ้าทอดพระเนตรการสิ่งใด ๆ กุขแต่งตัวไม่นน เจ้ากรม
 ปลัดกรมเฝ้า แลตรวจตราการ
 ถ้าเสด็จออกประคตที่ชาย ทอดพระเนตรข้างบาร ข้างผคพาน
 ถวายทวิ ในพระราชวังนั้น เจ้ากรมปลัดกรมนั่งสมบกใหม่ห่มเสื่อควย
 คาคทาย แห่เสด็จไปถึงที่ทอดพระเนตร แล้วเฝ้าคอยรบสังแลทวิศพน
 ทวิศพนตำรวจเลวคอยห้ามปราม แลพนทนายถอสวมส้าวรภษาพระที่นั่ง
 ตามซ้ายตามขวา แลเจ้ากรมปลัดกรมตำรวจเฝ้าทูลฉลอง ๆ อยู่ณที่ใด ๆ
 แลแห่เสด็จกิติ ถ้าทรงสั่งให้ไปเฝ้าราชการประการใด ๆ นั้น ขุนตำรวจ
 รบสังแล้ว สั่งให้แต่ปลัดตำรวจทวิศพนทนาย ไปทูลมควรรด้วยชอ

ราชการใหญ่น้อย ถ้าทรงสั่งจำเพาะ จึงให้ขุนตำรวจไปตามรับสั่ง
แต่เรือตามเสด็จนั้นมิได้ห้าม

ถ้ารับสั่งใช้แลผู้จะไปเฝ้าราชการนั้น ให้กราบสามที แล้วคลาน
ถอยหลังออกไปสวดที่เฝ้า แล้วกราบถวายบังคมอีกสามทีจึงวิ่งไป ถ้า
แขกเมืองเข้ากราบถวายบังคม แลเจ้ากรมปลัดกรมแห่งเสด็จแต่
พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ขึ้นไป ทรงเครื่อง ณ พระที่นั่ง สรรเพชญ์ปราสาท
เกณฑ์ให้ห้ามปากเสียงต่ำส่งคตหน้าฉาน มีให้ลุ่มเกล้าแปลกปลอม แต่
นอกกำแพงแก้ว หน้าพระที่นั่ง สรรเพชญ์ปราสาท พิจารณ์สมเด็จพระออกไป
แลเกณฑ์ตำรวจแล้วไปคอยแขกเมือง ทำคอยคน ๑ ชกนคน ๑ ค้าลา
ลวกส์พานช่างคน ๑ หน้าวังตราคน ๑ ถ้าแขกเมืองมาถึงท้ายลใต้ ผู้
คอยวังหน้าออกมหาคเล็ก ๆ กราบทูลพระกรุณา ถึงหน้าวังตราแล้วจึง
เสด็จขึ้นไปทรงเครื่อง

อนึ่งตามการไล่กันตลงสร้าง เจ้ากรมปลัดกรมมุ่งสมบกปลาย
ห้ามเสด็จครุฑใส่พอกเกยวตามบันไดคต ถ้าเสด็จเป็นการพยุหยาตรา
เจ้ากรมปลัดกรมมุ่งสมบกปลาย ห้ามเสด็จหน้าวเกยวเขยรบาศ เจ้ากรม
ตะพายกระบี่ ปลัดกรมคาคตทาย หวหมนถอหอกตะพายทาย ควส
คาคตทาย พันทนายตะพายทายแห่งตามกระบวนเกณฑ์ให้จกช้องแต่ในทรง

อนึ่งถ้าทรงบันนิน พนักงานตำรวจในซ้ายขวาใต้ตงขอมยกเข้า
ชีไลปอม ถ้าทรงให้ชาทลลของ ๆ หคยงบันนิน ตำรวจในกใต้ตงขอม
ยกเข้า แลเจ้ากรมปลัดกรมผู้อยู่เวรใต้ตรวจเอาขณผู้ซึ่งผิดคยงถูก
กราบทูลพระกรุณา

ถ้าเสด็จทรงเรือ ศรีสักลาค } ไปแห่งใดนั้น เรือปลัดตำรวจ
กราบ

นำเสด็จลำหนึ่งตามเวร เรือเจ้ากรมปลัดกรมทั้งนั้นตามเสด็จสิ้น

เรือตามชั้นหนึ่งแต่เรือเจ้ากรมสองลำ แลเรือเจ้ากรมปลัดกรมทั้งนั้น

ขยับชั้นสอง ถ้าทรงสังไซเรือชั้นหนึ่งไปลำหนึ่งแล้ว จึงให้เรือชั้นสอง

รับขึ้นไปให้คงชั้นหนึ่งสองลำอย่าให้ขาดไค้ ถ้าเป็นทางคลองแคบนั้น

เกณฑ์หัวหมันควสพนทนายถอหอกแห่งทั้งสองฟากคลอง เพลา

กลางคนให้เอาคยไปปักกว้างร้านเพลิงด้วย แต่ตะพานหินนั้นเกณฑ์ให้

พันทนายคอยจุกช่องทั้งสองฟากตะพาน ถ้าเพลาค้ำให้ทนายคยเอา

คยปักข้างละคอก

ถ้าเสด็จไปพระราชทานกฐิน เพลาคำนันให้เกณฑ์ปลัดตำรวจ

ถอหอกแห่งเสด็จชนวค ๗ ละคน แลเกณฑ์หัวหมันควสพนทนาย

ลอมวงแลคนวคทุกวค ถ้าเสด็จเป็นการพยหยาตราทรงเรือพระที่นั่ง

กิ่ง มหาเทพมหามนตรนึ่งสมปักลายใส่เสื้อครุยใส่พอกเกี้ยว (ไปสง)

หน้าเรือพระที่นั่ง บอกมหาดเล็กถอพระแสงคอยคยของด้วย

ถ้าเสด็จทางสถลมารคแห่งใด ๗ มีหลักร้อยหลักกรุย ชุนตำรวจ

ไค้ ถอระยะทางกราบตุลตามระยะ แลพนักงานตำรวจในไค้ คยของชน

เกยด้วย ถ้าทรงรดยางโลสงนั้น มหาเทพมหามนตรไค้ ชนชยรด

คนหนึ่ง ถ้าเสด็จประพาสขวันนั้น เจ้ากรมปลัดกรมไปคตขวันแล้ว

เขามากกราบทูล ถ้าเสด็จไปขอคพระเนตรการวัดวาอารามในกรุงนอกกรุง

ถ้าในกรุงคหนึ่งไปวัดเจ้าปรายนัน (ทรง) พระเสลียงหลังค เจ้ากรม

ปลัดกลมนุ่งสมบกใหม่ห่มเสื้อครุย คาคทายแห่เสด็จเข้าที่ประทับพระ
 เสด็จไป แลหว่าหมื่นตวีสพันตนายตงแห่นอกประตุมหาโกศราชด้วย
 เกรืองสูง ไปเกณฑ์ทุกช่องด้วย ถ้านอกทรงหนึ่งไปไว้หน้า
 วัตพระยาก้านนแห่นอก ถ้าเสด็จไปแห่งใด ๆ มีที่ประทับรอนั้น หว่าหมื่น
 ตวีสพันตนายตงอยู่รักษาประตูล้อมวงตามซ้ายตามขวา ถ้าเสด็จ
 ประทับแรมเพลากลางคืนได้ตั้งโคมราย หน้าฉาน ตำรวจในคี่ ๓
 ตำรวจใหญ่คี่ ๓ ตำรวจนอกคี่ ๓ รวม ๓ คี่ แลไต่เอาขันตาคะ (ฦบข
 ชาติ) ไปตั้ง ตำรวจในซ้ายนอก ๓ ขวายนอก ๓ ตำรวจใหญ่ซ้ายนอก ๓
 ขวายนอก ๓ ตั้งรายหน้าฉาน ๔ ทหารในซ้ายนอก ๓ ขวายนอก ๓ ตั้ง
 ในประตูหน้าฉาน รวม ๖ นอก ตำรวจในซ้ายขวา ตรวจกองร้อย
 กองซุ่ม กองคอยเหตุ หน้่าช่างหน้ามา แลตำรวจนอกซ้ายขวา
 ไต่ตรวจล้อมวงทหารใน ล้อมวง อาสา วิเศษ ตั้งกองแทรก เจ้ากรม
 ไต่เอาขัญชักรายทูลเพลาสองทุ่มทุกวัน ถ้าประพาสถ้าประพาสเขา
 กรมฝ่ายในพระสนมโดยเสด็จนั้น เจ้ากรมปลัดกรมแห่นอก ชาวท
 ษัณท์ออกไปให้ไกล แต่พอเรียกไต่ยืน ให้ระแวงระวังคนควาคู ขย้าให้
 มีเหตุการณ์ไต่ (ตรงนุ่งสยว่าฦบขชาติ) ให้หว่าหมื่นตวีสพันตนาย
 แห่แซงออกไปชั้นนอก

แต่ตำรวจในซ้ายขวานั้น เรือพระที่นั่งบลลงกรตนาสน์ ๑ เรือ
 พระที่นั่งราชสมเสัพ ๑ เรือนาคคี่ ๑ เรือมังกร ๒ คี่ เรือทกทวง
 (ทกกระทอ) คี่ ๑ เรือวรสิงห์ (นรสิงห์) คี่ ๑ เรือโต ๒ คี่ เรือกิลเลน
 คี่ ๑ เรือโฆมคณาคี่ ๑

ตำรวขนอกขวา เรือไชยเห็นหาว ๑ ตำรวขนอกซ้าย เรือไชย
 หลาวทอง ๑ รวม ๒๐ ลำ ออกปลงเงินสำหรับเสด็จชนทรงมา

แลการพนักงาน หอพระ หอพระมณฑลไชยธรรม แลหอหนังสือ
 หอสมุด หอพระเทพบิดร หอพระเทพอุกนิ ธรรมาสน์ เคียงสวด ท
 พระสงฆ์พมไทยกชน

ตำรวในรวมกับตำรวใหญ่ พระที่นั่งสุวรรณปฤษฎางค์ พระ
 ทนงศรีสถิตลาด ๓ ชน ชนเคี้ยว หลังกาทองพดताल ประพาสโถง
 พระตำหนักแลชาลา แลโรงสำหรับไว้เกยช้าง แลที่ประทับพระเสด็จ
 พลับพลาแลที่สรง มหาพิไชยราชรถแลรถทรงยางโลง ฌนวนทางเสด็จ
 โรงแสงใน โรงเครื่องมหาดเล็ก โรงแสงขึ้นต้นใน ทิมตายตำรวใน
 ทิมตายชาววังใน โรงอาลักษณ์ ตึกโรงขึ้นใหญ่ขึ้นน้อย โรงมหาพิไชย
 ราชรถ โรงหล่อระฆังหล่อพระ โรงช่างต้น โรงม้าคน ฌนวนเรือใส่
 ช้าง อ่างแก้ว น้ำพ้อ่างแก้ว ท่อน้ำ ะหัดน้ำ

ตำรวขนอกรวมกับสนม พระตำหนักเรือนหลังทลงพระบงคน
 พนักงานสนมซ้ายขวา ตำหนักเรือนพระราชทาน พลับพลาข้างใน
 ฌนวนทางเสด็จกรมฝ่ายใน คลังฝ่ายในทั้งปวง โรงสตึง โรงเทียน
 ทิมนักเทศน์ ทิมขันที ทิมโขน เรือนเพลิง

๗ ตำราหน้าทกรมวัง

อย่างธรรมเนียมแต่ก่อนธรรมเนียมราชการกรมวัง ๒๕๖๔ ๒๕๖๔
 ปลัดกรมทวีสยามันตำรวเลข ให้ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรประจำของ

รัชการการขอรบสัง ^{๒๒} งามการสงคราม ^{๒๓} แลข้าศึกยกเข้ามาในขอบเขต
 เสมา ^{๒๔} เสด็จไปประทับแรมที่หนึ่งพระพุทธรูป ^{๒๕} เมืองพลบูรณ์ ^{๒๖} เพลาค่ำ
 ให้อนุระตมประจำของทั้ง ๔ เวร ^{๒๗} ถ้าเสด็จอยู่กรุงกต ^{๒๘} มทเสด็จไปประทับ
 รมณอยู่แห่งใดกต ^{๒๙} ถ้าเสด็จทรงพระราชยาน ^{๓๐} ทรงพระเสลี่ยง ^{๓๑} ทรงวอ
 ทรงรถ ^{๓๒} ไปข้างหน้าข้างในเป็นพนักงาน ^{๓๓} ชาววังใดเคย ^{๓๔} ถ้าทรงตรัส
 ประการใด ^{๓๕} มิได้จำเพาะชื่อในพระราชวัง ^{๓๖} เป็นพนักงาน ^{๓๗} (หมดฉบับที่
 มีในหอพระสมุดแต่ท่าน) ^{๓๘}

ตำราราชาภิเษกครั้งกรุงศรีอยุธยา

วัน ๕^{๑๐} ๒ ค่ำ จุลศักราช ๓๓๕๕ ขเดาะ เบญจศก (พ.ศ. ๒๓๒๖)
 เจ้าพระยาเพชรพิไชย เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี พระยาราชสงคราม
 พระยาอภัยมนตรี นั่งพร้อมกันแต่งกฎหมายซึ่งทำการพระราชพิธีราชา
 ภิเษกครั้งในหลวงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๑

ตั้งเตียงแว่นพ้ามเส้าสี่เส้ามีเพดาน ตั้งบนพระที่นั่งสุวรรณเพ็ชฌ
 ปราสาท มีพิธีสงฆ์พรหมณ์ เทียนไชยพระสังฆราชาจก เทียน
 ราวในหลวงทรงจกยชาพระ พระไชย พระชันษา พระมนตภิเษก พระ
 เคาเงิน ๑ พระเคาทอง ๑ พระเคานาก ๑ พระเคาส้ายฤทธิ์ ๒ พระนพ
 พระมหาสังฆทกษณาวิภู พระเสมาธิปัต ๑ พระฉัตรไชย ๑ พระเก้าวพ่าย ๑
 พระมหาธงไชย ๑ พระกระบือชู ๑ พระแสงง้าวเจ้าพระยาแสนพลพ่าย ๑
 พระแสงขอตช้างลัม ๑

เครื่องตั้งบนเตียงแว่นพ่า หีบพระตำมรงค์ ตั้งพระมาลาเบี่ยง
 ฉลองพระองค์เกวาระ ๑ ฉลองพระองค์คนวม ๑ พระเคาเบญจคัพยมพระ
 ยันตร์อง ๕ พระมหาสังฆาลพรหมณ์สร้อยอ่อน เสวตฉัตร ๑ ฝารต
 กัมพล ๒ เบญจกกุฎภัณฑ์ พระมหามงกุฏ ๑ พระขรรค์ไชยศรี ๑
 พชนผกมะขาม ๑ ธารพระกร ๑ ฉลองพระบาท ๑ รวม ๕ สิ่ง พระแสง
 ขนคายนชดข้ามแม่น้ำสะโตง พระแสงหอกไชย พระแสงของ้าว พระ
 แสงกายชดเลย พระแสงเขนมีคายนควย พระแสงจักร พระแสงตรีศูล
 พระแสงเกาทณฑ์

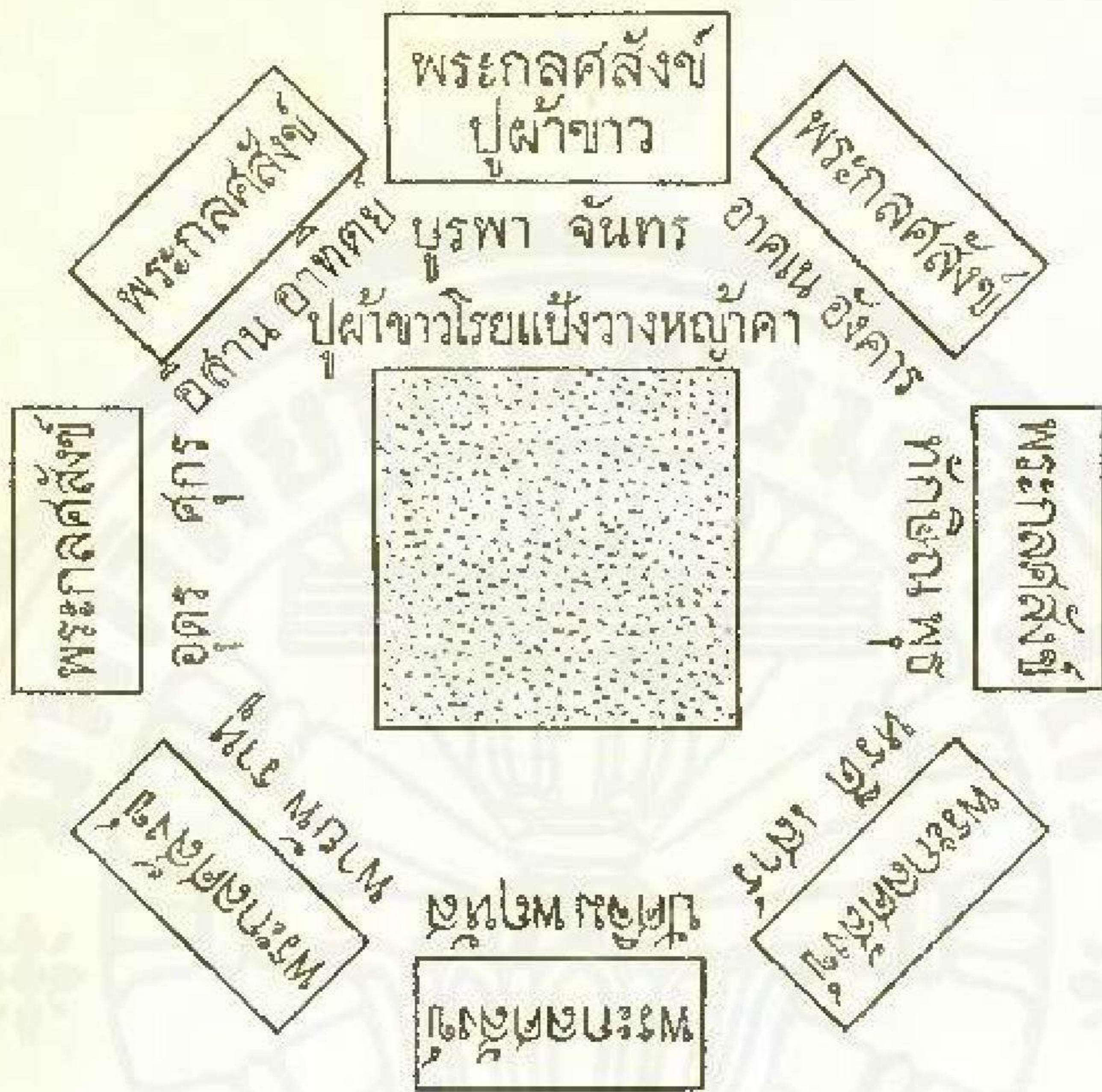
ชพอพราหมณ์ตั้งพระอิศวร ๓ นางอมาภคคี ๓ พระนารายณ์ ๓
นางลักษมี ๓ รวม ๔ ทำพิธีพราหมณ์ถวายทั้ง ๓ วัน เจ้าพนักงานปลุก
โรงพระกระยาसनานข้างพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทเป็นพระมณฑป มี
นาคช้อยช้อยชองมีใบโพธิช้อยหลังกายแฉ่งขี้ผ้าขาวนอกมีเพดานผ้าขาว
มีคอกจำปาทองช้อย มีม่านขาวและมณฑปหุ้มผ้าขาว มีราชวัตรฉัตรธง
ฉัตรเงิน ฉัตรทอง ฉัตรนาก ฉัตรเบญจรงค์ คันทก้วย คันทอช้อย คอก
หมาก คอกมะพร้าว ประดับตามธรรมเนียม มีเตียงลาดเสื่ออ่อน
ผ้าขาวขางบนเสื่ออ่อน ฉาททองแดงปากกว้าง ๓ ศอกตั้งบนผ้าขาว เมื่อ
แรกตั้งการพระราชพิธี ๓ วันนั้น ในหลวงทรงพระภูษาลายพ่นขาวฉลของ
พระองค์กรอง ทรงพระมาลาพระเส้าสูงสี่ศอกห้า เศียรเพลาย้ายไป
ทรงฟังสวดทั้ง ๓ วัน ทรงพระมหามงคล

ครั้นวันรุ่งขึ้นถึงฤกษ์จะราชาภิเษกนั้น ในหลวงเสด็จขึ้นไปแต่
เพลาเช้าทรงศีลทรงประเคนสำรับพระสังข์แล้ว เมื่อจะเสด็จลงไปโรง
พระกระยาसनานนั้น พระมหाराชาครูเชิญเสด็จทรงเสื่อออกทรงผ้าออก
พราหมณ์เชิญ พระไชยหน้าเสด็จและพระสังข์ก็ลงไปด้วย คอยฤกษ์อยู่
ครั้นได้ฤกษ์แล้วให้ ไทรชกกล่อม ชาวพระภูษามาลาถวายเครื่อง
พระมรธาภิเษก แล้วชาวพระมาลาขันธ์ศรีสยามพรหฺงนำสหัสธารา ครั้น
สังข์แล้วและพระสังข์ราชาคณะอธิการถวายสัมภาระคณาพระเตาเงิน พระ
เตาทอง พระเตานาก พระเตาสัมฤทธิแล้ว พราหมณ์ถวายนำพระกรร
นำพระสังข์สเศาะพระเศาะหแล้ว ทรงพระภูษาลายพ่นแดงฉลของพระองค์
กรองขนมาบนพระที่นั่ง เสด็จขึ้นนั่งบนตงไม้มะเดื่อกว้างจรดสี่ศอกคืบ

ปณัฏฐา โรยแยงวางหน้าคาปณัฏฐา
มตงนอยกวางคอกหนงตงพระอุชุทิศ

ผนพระพกตรไปทิศอีสาน
ตงกรก ตงสงข ทงแปดทิศตงน

มีผ้าขาวปรองพระ พราหมณ์ถวายนำพระมหาสังฆทกษณาวุธ
 ในหลวงรบถวายพระหัตถ์ตรงพระพกตรแล้วเสวยหน้อยหนึ่ง พราหมณ์
 ถวายราชสมบัติ ถวายเวท ถวายมนต์ ถวายไชย ผนพระองค์ไปรอย
 ทงแปดทิศ แล้วจึงเสด็จชนบนพระภัทรมยฐาน มีผ้าขาวปณัฏฐา
 หน้าคา แล้วปูแผ่นทองเขียนรูปราชสีห์ถวายชาคหรรคูปกณณผ้าขาวตงน

พราหมณ์ถวายพระสัพพรหมบัตร ถวายพระมหาสังฆวาลย์สร้อยข้อน
 ถวายพระเศวตฉัตร ถวายพารตกัมพล ถวายพระมหามงกุฏ ถวาย
 พระขรรค์ไชยศรี ถวายฉลองพระบาท ๗ สิ่ง แล้วถวายอัญญาวัธพระแสง
 ยน พระแสงหอกไชย พระแสงดาบชเลย พระแสงของ้าว พระแสง
 จักร พระแสงตรีศูล พระแสงเขน พระแสงเกาทอง ๘ สิ่ง แล้ว
 พราหมณ์ถวายไชยถวายพร แล่งจึงมรยสั่งแก่พระมหाराชครผู้ใหญ่ว่า
 พรวณพฤกษ์แลสิ่งของทั้งปวงซึ่งมีในแผ่นดินทั่วขอบเขตรแดน พระนคร
 ซึ่งหาเข้าของหลวงแทนมิได้นั้น ตามแต่สมณะชพราหมณ์อาณาประชา
 ราษฎรจะปรารธนาเกิด จึงพระมหाराชครผู้ใหญ่มิตรฤกษ์รับพระราช
 โองการเป็นฤกษ์ก่อน แต่เพลานั้นเสียไป ข้างทูลของอัครพระบาทจึงได้รับ
 พระราชโองการเสียไปได้ ในหลวงทรงไปรยคอกพิกุลเงินคอกพิกุลทอง
 แล้วพราหมณ์เข้าพระมหาสังฆตมของไชยกลองอินทเทวีประ โคมม ไหริธ
 แตรสังข์ม ไหริชัยไม้ประ โคมแล้ว ในหลวงเสด็จไปทรงเครื่อง ชาว
 พระภาษามาลาถวายพระสนับเพลาเชิงงอนสองชั้น ภาษารวรวะยจับใจ
 โยครคพระองค์หนามขนน ทรงฉลของพระกรนอัย ทรงฉลของพระองค์
 ยันนอิก รัตพระองค์แครง เห็นพระแสงกันหยันกันล ทรงพระอำมรงค์
 พลอยต่างกัน ทรงพระชฎาพระเกี้ยวแหวนแดงรวม ๘ สิ่ง มหาคเล็ก
 ถวายพระแสงใจเพชร ฉลของพระบาท เสด็จขึ้นพระราชยานแห่เครื่อง
 สูงเป็นกระบวนลงมาพระตำหนักสวนกระต่าย เสด็จการ
 มุกฎหมาย เจ้าหมื่นไวยวรรณาททำโคลงว่า เมื่อลมแปล่าสน
 กระหม่อมในพระบรมโกศ ชูขึ้นปราชตาภิเศก บิฉลุเขกคกันนี้ ตั้งการ

พระราชพิธีสงฆ์พราหมณ์ชนพระที่นั่งพม่ารัตยาวิงหน้า เจ้าพนักงาน
ทำการและเครื่องทงปวงเหมือนกัน ผิดกันแต่ไม่ตั้งพระภัทรวิชัย ไม่
ถวายเชือกกฤษณัท คังแต่ตั้งใหญ่ขึ้นแยกทิศ เสด็จขึ้นบนตั่งกลาง
พราหมณ์ถวายนาพระมหาสังข์ ถวายราชสมบัติ ถวายเมือง ถวาย
เวทมนต์ แล้วถวายไชย

เมื่อครั้งในหลวงพระที่นั่งศรียามรินทร์ขึ้นผ่านพิภพนั้น ทาเสด็จ
ขึ้นบนพระภัทรวิชัยไม่ เสด็จขึ้นแต่บนตั่งอยู่ทิศ ทำอย่างในหลวงในพระ
บรมโกษฐ์ ข้าพเจ้าจำได้แต่เพียงนี้ แล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

เมื่อครั้งขยลุนพศก ในหลวงในพระบรมโกษฐ์ทรงพระกรุณาสั่ง
กรมเทพพิพิธ ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมชนพรพินิตนั้น ให้ยก
ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ครองนันทพิภพสวดพระพุทธรูป
พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท ๓ วัน คังเครื่องทงปวงอย่างเฉลิมพระตำหนัก
ปลูกโรงริมพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท คังเตียงที่สร้างมีราชวัครมตรอง
ฉัตรเงิน ฉัตรทอง ฉัตรนาก ฉัตรเขมยจริงคี่ คามธรรมนิยม ครั้น
เช้าที่สร้างแล้วพระสังฆมรภนาพระพุทธรูปแล้วพราหมณ์ถวายนากรคณาสังข์
แล้วทรงพระภูษาลายเขียนทองจีบโจงหางหงส์ ทรงฉลองพระองค์กรอง
ทอง ทรงพระมาลาพระเส้าสังข์เสศ ทรงพระเสด็จยงแท้เครื่องสูงสามชั้น
ลงมาพระที่นั่งบรรยงกรัตนาศน์ เกณฑ์แท้หยศอยี่ เสด็จลงจากเสด็จยง
เปลื้องเครื่องแต่เครื่องคณออกเสย เสด็จขึ้นไปเฝ้าในหลวงบนพระที่นั่ง
เมื่อเสด็จกลับลงมาเห็นทรงพระแสงคายขบนผกมะขามสำหรับพระราช
วังบวร ๆ ทรงอยู่แต่ก่อนนั้นลงมา แล้วชนพระเสด็จยงแท้ไปตำหนักสวน

พระตำราทรงเครื่องต้น

ถ้าเสด็จออกแขกเมืองทรงพระเครื่องต้น ๖ สิ่ง คือ ทรงฉลอง

พระองค์อย่างเทศแพรอกักรว ๑ ทรงฉลองพระองค์นอกอย่างเทศคาค
สนาก สี่ทอง สี่เขี้ยว ๑ ทรงเครื่องต้น พระชฎา พระเกี้ยวเพชร
ทับทิม มรกต มีสตามฉลของพระองค์ ๑ ทรงพระสนับเพลาเชิงเลื่อย ๑
รัดพระองค์เจียรยาดี ๑ เห็นพระแสงกันหยัน ๑ สิริเป็น ๖ สิ่งเท่านั้น

ถ้าเสด็จไปพระราชทานเพลิงศพ วัดไชยวัฒนาราม เป็นขาตรา

ทรงเรือกงแลว ทรงเครื่อง ๖ สิ่งเท่านั้น คือ ทรงฉลองพระองค์
อย่างเทศ ๑ ทรงฉลองพระองค์นอกอย่างเทศคาคพนเงิน ๑ ทรงเครื่อง
ต้นพระชฎาสอดคามสฉลของพระองค์ ๑ ทรงพระสนับเพลาเชิงเลื่อย ๑
รัดพระองค์เจียรยาดี ๑ เห็นพระแสงกันหยัน ๑ สิริเป็น ๖ สิ่ง

ถ้าเสด็จพระพุทธรบาท แด่กรุงขึ้นไปจนถึงท่าเจ้าสนุก ทรงเรือ

พระที่นั่งกง ทรงเครื่อง ๗ อย่างเท่านั้น คือ ทรงสนับเพลาเชิงงอน
สองชั้น ๑ ทรงพระภูษาจีบโจง ๑ ทรงฉลองพระองค์สังเวชนียก ๑
ทรงรัดพระองค์เจียรยาดี ๑ ทรงพระมาลาพระกลีบ ๕ บอกลศกึ่ง ๑ เห็น
พระแสงกันหยัน ๑ ถวายพระฉายแก้ว ๑ เป็นสิริ ๗ สิ่ง

ถ้าตั้งพยุหยาตราแต่ท่าเจ้าสนุกขึ้นไปจนพระพุทธรบาท ทรงเครื่อง

๔ อย่าง คือ ทรงประพาส ๑ ทรงพระสนับเพลาเชิงงอน ๑ ทรงรัดพระ
องค์เจียรยาดี ๑ ทรงพระมาลาฝรั่งพระเส้าสเทินขนนกนอน ๑

ถ้าเสด็จไปถึงปากน้ำท่าใหม่ เปิดเครื่องทรงประพาสออก
 ฝั่งขวาเครื่องทรงเรือพระที่นั่งกิ่งไปแต่กรงนั้น ไปจนถึงธารเกษม
 ฝั่งเปิดเครื่อง ครั้นเพลาย้ายจะเสด็จพระราชดำเนินมานมัสการพระ
 พุทธบาท ฝั่งขวาเครื่องทรงเหล่าน คือนาทรงข้างพระที่นั่งพุทไธศวรรย์
 ทรงเครื่อง ๘ สิ่งเท่านั้น คือ ทรงพระสนับเพลาเชิงงอนสองชั้น ๓
 ทรงพระภูษาจีบโจง ๑ ทรงรัตพระองค์หนามขนน ๑ ทรงฉลอมพระองค์
 พระกรนอปปนทองผูกคอก ๑ ทรงฉลอมพระองค์ขนขาวนอก ๑ ทรงรัต
 พระองค์แครง ๑ ทรงพระชฎาขาววิมทองสอดคามลี ๑ พระแสง
 กันหยัน ๑ สิริเป็น ๘ สิ่ง

ถึงพระพุทไธศวรรย์แล้วเสด็จไปประพาสท่า ทรงข้างทรงประพาส
 ทรงม้าทรงอย่างเทศ ม้าทรงประพาสก็ได้

ถ้าเสด็จไปวัดพระศรีสรรเพชญ์ แลฉลอมวัด ทรงพระมาลาพระ
 เส้าส่งกหว่าขนนกกิ่ง ๑ ทรงพระภูษาลายพนขาว ๑ ทรงฉลอมพระ
 องค์ขนน ฉลอมพระองค์กรองก็ได้ ๑ ทรงพระเสลี่ยงหลังคา พระ
 เสลี่ยงเปล่าก็ได้ สนับเพลาเชิงสองชั้นยกประดับพลอยต่าง ๆ สอด
 ร้อยพ้องมุกตึกกระหนามมังกรประดับพลอย ๑ พระภูษาจีบโจงริ้ว เขียว
 แดง ม่วง ทอง เชิงขกประดับพลอยต่าง ๆ ชายพกห้อยสร้อยครุฑทอง
 ขดหล้า ๑ รัตพระองค์หนามขนน ๑ จันประดับพลอยใบโพทองห้อยร้อย
 สัมฤทธิ์ ๑ ฉลอมพระองค์ปราสาทเวียงนกกสัณฑ์สัมฤทธิ์ร้อยปวงหว่า
 ประคำทรงพองมุกตึกกรองเป็นตรีชัยมีอยู่ระจำยามคอก ๑ พระสุวรรณ

กรวยแพวพันเขี้ยว ชักเป็นผ่านแย่งตาข่ายนั้นร้อยประหวัดประจำทอง
ใบโพทองห้อย ๑

ทรงพระมหาพิไชยราชรถแลเรือพระที่นั่งกิ่งไปพระราชทานพระกฐิน
ทรงเครื่อง ๑๓ อย่างเท่านั้น คือ ทรงรถพระอรรถทองคำกั้นพลอยแดง
คอกเงินต้นทวย ๖ แผ่น ๑ ทรงพระมหาสังวาลแก้วกั้นประดับพลอย
ทับทิม มรกต ๑ ทรงชายไหวประดับพลอยต่าง ๆ ๑ ทรงชายแครง
ประดับพลอยต่าง ๆ ห้อยหน้า ๑ ทรงเครื่องพระมหาพิไชยมงกุฏ ๑
ทรงคอกไม้พองมีกฤษณชาติห้อยพลอยมรกต ๑ ทรงพระอำมรงค์ ๑
ทรงทองพระกรลงยาราชาวดีประดับพลอย ๑ ทรงทองพระบาทลงยา
ราชาวดีประดับพลอย ๑ ครอบ ๑๓ อย่างเท่านั้น

เครื่องพระพิไชยสงครามสำหรับชนช้าง ทรงพระสนับเพลาลง
ราชชัยใน ๑ ทรงฉลองพระองค์ย้อมว่านลงราชชัยใน ๑ ทรงพระสนับ
เพลาแพรคำเกราะชั้นนอก ๑ ทรงฉลองพระองค์แพรคำนวมชั้นนอก ๑
ทรงพระมาดาลงราชชัยใน ๑ ทรงพระมาลาเขียงนอก ๑ ทรงรถ
พระองค์เจียรยาศัพทาคำ ๑ สิริเป็นเครื่องทรงพิไชยสงครามชนช้าง ๗ สิ่ง
เท่านั้น

ถามทเสกข์ไปลพบุรีแลสระแก้วแลน้ำโจนแลลอมเสื่อแลขนหางจับ
เสื่อ แลไปโพนช้างแลขยช้างพเนียดแลขยช้างกลางแปรง ทรงเครื่อง
ทรงประพาสพระ (มาลา) เส้าสเทิน

